

KASVATUS.

Nr. 5—6

3 aastakäik.

MÄRTS

1921.

A. Albo.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

1921 a.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA.

SISU:

1. J. Annusson: Mitu võrast keelt on praeguses keskkoolis sunduslikud?
2. F. V. Mikkelsaar: Miks Inglis keel on meie koolides esimesel kohal.
3. Dr. A. Uffenheimeri ja Dr. O. Stählini järele J—n.: Miks ei jõua lapsed koolis edasi.
4. A. Kivi: Stiilõpetusest algkoolis.
5. J. Ran: Õpivahendite küsimus.
6. ORGANISATSIOONIDE TEATED:
Teated ühis-Soome koolikongressi ettevalmistusest. — Järvamaa õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolek. — Narva Eesti Õpet. Seltsi tegevus 1920. a. — Järvamaa õpetajate päev Paides. — Eesti Õpet. Liidu asemikkude kogu koosolek.
7. NEKROLOOG.

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54, telefoni nr. 14-63.

Selle numbriga saadetakse 1920. a. tellijaile kaasandena

Johannes Kühneli

Vaateõpetus ehk kodulugu I.

„Kasvatuse“ talitus.

Järva Maakonna koolivalitsus

vajab:

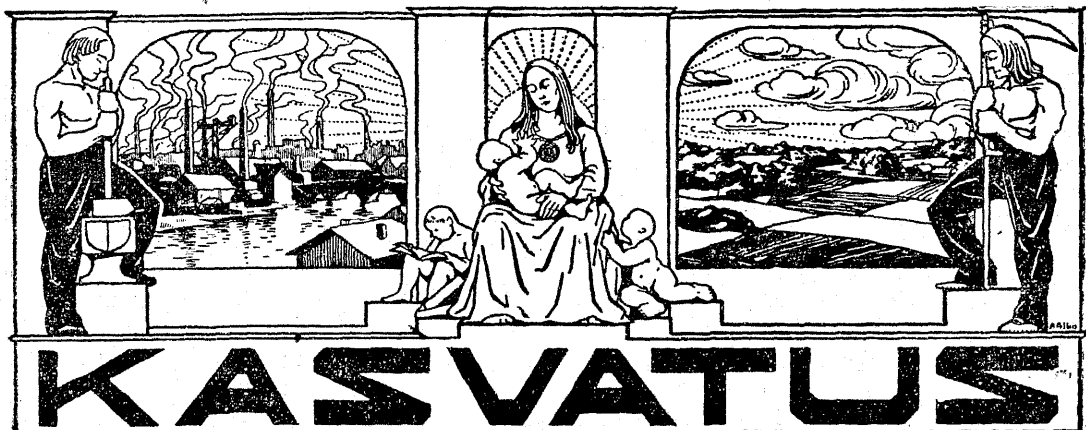
- 1) Õpetajaid alg-, kesk- ja kõrg. algkoolidesse;
- 2) alg- ja kõrg. algkoolide juhatajaid;
- 3) tagavara-õpetajaid.

Koolijuhatajail tuleb hiljemalt 1. maiks ametisse astuda. — Sooviavaldustele tulevad teated hariduse ja sennise tegevuse üle juurde lisada.

Maakonna koolivalitsuse juhataja: **J. Söödor.**

Sekretäri k. t.: **A. Lusman.**

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

Nr. 5—6.

Märts 1921.

3. aastakäik

Mitu võõrast keelt on praeguses keskkoolis sunduslikud?

J. Annusson.

Vene keskkoolis oli see küsimus seadusega otsustatud. Peale Vene keele õpetati poegl. gümnaasiumis veel Saksa, Prantsus ja Ladina keelt, realkoolis Saksa ja Prantsus, tütarlaste gümnaasiumis samad keeled, mis realkoolis või poegl. gümnaasiumis, selle järele, mis-suguse kooli õppekava valitud, komertskoolis Saksa ja Prantsus või Inglis keelt. Eesti keskkool töötab praegu ületüldiselt endiste Vene määruste alusel. On pandud maksuma mõnesugused muudatused, mis olenevad meie riiklisest iseseisvusest ja sellele vastavatest korraldustest. Neist on kõige tähtsam Eesti keele õppekeeleks muutmine. Peale selle on maksuma pandud mõnesugused vähema ulatusega uuendused, muidu on aga kooli konstruktsioon endiseks jäänud.

Võõraste keelte õpetamise asjus on maksmas haridusministeeriumi määrused 10. sept. 1920, millega reguleeritakse keelte järjekord. Selles määruses on ette nähtud, et kõik võõrad keeled, mis ei ole kolme esimese võõra kohale määratud, tulevad koolist järkjärgult välja jätta. Käesoleval õppeaastal võib nende õpetamist jätkata 2 nädala tunniga.

Kui koolis ületüldse verbalismi üle võib kaevata, siis oleme seda õigustatud tegema iseäranis keskkooli kohta. See on s o n a k o o l kahekordselt. Peale vananenud õppeviisi, mis põhjeneb peaaegselt õpilaste mälu ning passiivse tähelepanu ja vastuvõtte kasutamise peale, nõuab kooli õppekava õpilaselt kõige suuremat jõupingutust mitte võõra keele õppimisel. See on mujal juba halb, kuid meil on lugu veel pahem — iseäranis maksuma hakanud olukorras. Osalt endise õppekava mõjul, osalt sihiliselt on meil keskkoolides tegelikult kolm võõrast keelt sunduslikkudeks õppeaineteks tehtud. Raske on vanematele, kui ka lastele selgeks teha, et see keelte rohkus, mis meil on viimasel ajal maad võtnud, mitte ainult ei ole kasulik, vaid et ta sagedasti isegi kõige suuremat kahju toob — raske on iseäranis sellepärast, et paljud õpetajad on ise veel endiselt keelte kooli mõju all. Selles asjas on tooniandjaks saanud iseäranis paljud erakoolid, kes «vanemate soovidele» vastu tulles keelte arvu suurendavad viimase võimaluseni.

Endise, veneaegse keelte vahekorra muutmise puhul sai Eesti keel õppekeeleks. Vene keele kui ka teiste võõ-

raste keelte õpetamist jätkati. Sel teel suurenes meie keskkooli õppekava võõraste keelte pooldest ühe võõra; sellest tuleb ka, et meil praegu õpetatakse gümnaasiumides nelja, realkoolides ja kommertskoolides kolme võõrast keelt.

Võiks arvata, et selle juures arvesse võetakse praegu maksvat Vene keskkooli seadust ja loetakse gümnaasiumis sunduslikuks ainult kolm, realkoolides kaks võõrast keelt. Oli ju Vene keel endises koolis meil õppekeeleks riigikeelena, mitte emakeelena. Kuna Eesti keel tema koha omale pärinud, siis võiks küll juht olla sellest, kas Vene keelt üleüldse õpetada ja kas ta tuleb seada ühe või teise võõra keele asemele või jälle jääb ta vabatahtlikuks õppeaineiks. Igatahes ei õigusta Eesti keele õppekeeleks muutmise milgi viisil sunduslike võõraste keelte arvu suurendamist.

Nõnda on seda mitmes kohas mõistetud ja on ka õppekavad vastavalt korraldatud. Nähtavasti ei ole aga siin arusaamine ühtlane, mispärast tuleb küsimus tõsiselt harutusele võtta. Hiliuti veel seletas haridusminister Bauer ühel kooolekul, et kommertskoolis on kolm võõrast keelt sunduslikkudeks õppeaineteks, seda põhjendades sellega, et Vene kommertskoolide seaduses on ette nähtud Vene, Saksa ja Prantsus või Inglis keel; kuna

seda ei ole muudetud, siis peab kõigilt õpilastelt ka kolme võõra keele õppimist nõudma.

Nähtavasti puutub küsimus peale Tallinna linna tütarlaste kommertskooli ka teisi koole — gümnaasiume ja realkoole. Asi on nii võrd tähtis, et peab viibimata selgusele jõudma. Kooliaasta hakkab lõpule jõudma, ja õpilaste ühest klassist teise viimine tuleb päevakorrale. Suurt arvu õpilasi ootab järeleksam või teiseks aastaks jäämine; nii mõnegi juures on selle põhjuseks liig suur keelte arv. Selle all kannatavad lapsed, kannatavad kool, õpetaja, vanemad ja ühiskond.

Kuid ka teisel põhjusel huvitab meid see küsimus. Paljudes koolides õpetatakse sunduslikult 2 või 3 võõrast keelt. Leiab haridusminister, et kommertskoolis on kolm sunduslikku võõrast keelt, siis peaks ka realkoolis kolm, gümnaasiumis aga neli oinema. Sel juhtumisel asuks haridusministeerium seisukohale, mis lahku läheb endisest, ja tagajärjeks oleks terve rida sekeldusi ning arusaamatusi.

Ei tahaks uskuda, et siin on tegemist katsega Eesti kooli keelte küüsi seada. Meie arvates on siin lihtsalt juhtumisi tekkinud status quo liiga kõrgelt hindamine, nagu seda ka sagedasti tehakse muul alal. Loodetavasti seletab haridusministeerium aegsasti koolidele, missugust seisukohta tuleb võtta võõraste keelte asjus.

Miks Inglis keel on meie koolides esimesel kohal.

F. V. Mikkelsaar.

Eesti vabariigil tuli alata uuendusi kooli alal keele küsimusist. Esimese määruse esimene paragrahv nõudis, et õpilaste emakeel tunnistataks õpikelleks kõigis Eesti Vabariigi piirides asuvas koolides ning võetaks tarvitusele viibimata. Sama määruse järgmised paragrahvid korraldavad keelte õpetust ja õpikelle küsimusi.

Kui loomuline ning humanne see esimene seadus ka ei olnud, ometi tekitas temagi seltskonnas ärevust, sest ta pörkas vastamisi aastatega õnnistatud harjumustega kui ka luusse ning lihasse imbutunud rippuvuse tundega teistest.

Veel praegugi ei ole täitsa vaikinud laened emakeelse õpetuse küsimuse ümber.

Esimene korraldus meie kooli alal avas terve seeria enesega ligidalt seotud uuendusi: tulid määrata sunduslikud võõrad keeled ja nende järjekord. Mitmesuguste ettevalmistavate korralduste kaudu jõuti viimaks korralduseni, mis esimese võõra keele kohale eesti-keelseis kooles lõpulikult seab Inglis keele. Nagu terve keelte küsimus, nii kihutas ka seegi korraldus teatud osa seltskonnast kirgluseni, sest meil leidub Inglis keele vastaseid kui ka tuliseid poolehoidjaid. Niisuguses seisukorras

ei ole raske oletada, et meie kiirel ministrite vahetusei haridusminister leiduks, kes sõandaks alatud kavatsusi hakata muutma ning Inglis keele asemele mõne teise esimesele kohale asetada. Sarnane samm oleks meie rahvale, esimeses joones noorsoole, õnnetuseks, mispärast soovida tuleks, et seltskond ühes koolitegelastega ise Inglis keele tähtsuse kohta meie rahvale selgusele jõuaks ja kaalutud tahtvust selles küsimuses ilmutaks. Käesolevas kirjutuses püüan ette tuua mõned asjaolud, mis küsimuse otsustamisel tähtsuseta ei peaks olema. Kirjutus ei püüa olla täielik, sest küsimuse täiel ulatusel esitamiseks oleks tarvis aega, kus uuen dustega kiiret ei ole ja kus võimalikud oleksid avalisedki katsed. Praegune moment ei luba aga alata aastate pikkust harutamiste ning järeleproovimiste rida, sest siis käiks tuleva otsuse kaasas tõsisem murdmine. Esimese keele küsimus peab meil ajutiseltki kuidagi olema otstustatud; ei oleks aga ajutine otsutamine Inglis keele kasuks, tuleks hiljem vist võetud sihti muuta, ja kaotatud aega ei annaks keegi tagasi. Sellepärast tuleb otsustada küsimus lühema kaalumise järele, kuid siiski õieti!

Sarnaseks otsustamiseks peavad riigimehed alati valmis olema. Võimalik on ta aga sellepärast, et iga küsimuse otsustamisel lugemata hulgast mitmesugustest põhjustest üksikud domineerivad osa mängivad, kuna kõik teised enam-vähem täienduseks on. Sarnased domineerivad põhjused tulevad asja otsustajatel õieti aimata, ja pikema kaalumise ärajäämine ongi tasutud. Ettetoodud mõtted tahavad just niisugused olla, mida elu ise täie kaaluga esile toob, kui aga anduda küllalt erapooletule vaatlemisele.

2. Esimese võõra keele valiku tingimused mell.

Üheks kaaluvamaks asjaoluks esimese võõra keele valimisel on see, et meie kool püüab ja peab jõudma ühtluskoolini. Kuna esimene võõras keel koolis õpitavaist võõraist keelist ka tähtsam on, siis peab tema õppimine algama juba algkoolis. Algkool kui ühtluskooli esimene aste on aga kõigile ühine ja peab kokkukõlastatud olema kõigi järgmise astme koolidega ehk ümberpöörduvalt. Sellega on kindel, et esime-

ne keel meil kõigis kooli tüüpes, kus aga üks ja seesama õpikeel, ka üks ja seesama peab olema, sest esimeses keeles tuleb õpilastele kogu kooli ulatusel nii põhjalikud teadmised anda, et oleks korralikult käes keel ning tuttav ka tähtsam kirjandus, mis selles keeles olemas, ja et õpilane küllalt tugev oleks selles keeles aru saama iga raamatut keele suhtes. Esimese võõra keele tähtsust süvendab asjaolu, et meie emakeele laiema ulatus puudub ja rahva nooruse tõttu ta kirjandus veel napp on. Meie oma keel ei ava küllalt suurt kultuuriilma ega saa ka meile abiks olla lihtsamailgi rahvusvahelistel läbikäimistel.

Meie geograafiline seisukoht on aga sarnane, et ta meid otse lükkab rahvusvahelise vahemehe osasse. Poliitiliselt, kultuuriliselt kui ka majanduslises täiesti lahkuminevate ilmade läbikäimise risted on meie juures, ja neil teil on liikumine igavesti intensiivne, kui meie ise aga radasid ei lase ummistada. Üks teede ummistamise moment oleks käes, kut meie ei oskaks muid keeli peale emakeele. Kuid osata kõigi rahvaste keeli, kes meie ristede tarvitavad, on võimata, sellepärast peame hoolt kandma selle eest, et meie vähemalt tugevad oleks selles keeles, mis tuttav enamale jaole võõrastest. Sellega siis: esimeseks keeleks valitav keel peab olema rahvusvaheliselt võimalikult laialt tarvitata v.

Endise aja kooli üheks tähtsamaks puuduseks oli see, et ta võrreldes muuga liig palju rõhku pani keelte tuupimisele, ja seda mitte praktilise sihiga, vaid formaalsega: keeled — iseäranis vanad — pidid distsiplineerima õpilaste vaimu, nendele andma seda, mida peeti «hariduseks». Sarnase «harivuse» monopooli on keeled juba kaotanud; meie kui töörahvas, tundes reaallainete küllalt arendavat väärtust — nii hästi formaalselt kui materiaalselt —, julgeks meie kooli liig suurest keelte koormast vabastada, kui emakeele kõrval põhjalikult oleme omandanud vähemalt ühe sarnase võõra keele, mis meile küllalt laialt avab kultuuriilma varandused. Et aga keele abil kultuuri väärtuste juure pääseda, peab seda keelt hästi mõistma: peab tundma ta ehitust, vaimu ning temas olevat kirjandust. Kuid et kooli

jälle mitte panna keelteikkesse, ei või nõuda, et temas peale emakeele päris põhjalikult ära õpitaks veel kaks võõrast keelt. Siit järgneb: sama esimeseks võõraks keeleks valitav keel peab meile avama võimalikult suureväärtusliku kultuuriilma, s. o. avama tee rikkama ilukirjanduse, teadusliku, tehnilise ning kultuurilise kirjavarajuure. Veel kaua tuleb oodata, kunni meie oma kirjandus — iseäranis teadusline ja tehniline — haritud inimese vaimutarvidusi hakkab suutma rahuldada. Samuti ei saa meie veel kaua ainuüksi oma õpiasutustega läbi, iseäranis kui silmas pidada kõrgema tehnilise hariduse kitsamaid erialasid. Paljudel meie noortest, ja iseäranis veel teadusmeestel tuleb tingimata tarvitada ka välismaa õpiasutusi. Ilma põhjaliku keele tundmiseta oleks see aga peaaegu võimatu.

Sarnastes tingimustes peame valima oma koolide jaoks esimest võõrast keelt. Soovitatud on võtta sarnaseks keeleks ühelt poolt Vene keelt, teiselt poolt — Saksa, kolmandalt — Inglis keelt. Juttu saaks olla vast veel Prantsus keelest, kuid et ta meile õige kauge ja palju midagi ei oma peale ilukirjandusliku ning diplomaatilise tähenduse, siis ei leidu meil ka tema soovitajaid. Esimese kolme keele juures peatame sugu pikemalt.

3. Miks mitte Vene keel?

Vene keele soovitajate hulk on õige suur. Põhjendustena tuuakse ette asjaolu, et Venemaa on meie suurem ja ligem naaber, et tema looduslikud rikkused on loomulikult selle pärast, kes seal tahab ja saab töötada, et meie kodumaa meid ei suuda toita, et meil Venemaaga alati elavam läbikäimine peab olema. Isegi seda toonitatakse, et Vene kultuur kõrge ja rikas olla.

Kui sarnaseid põhjendusi natukegi ligemalt vaadata, siis selgub kohe, kui vildakad nad on.

Kõige pealt on Venemaa ise teistest maadest rippuv nii hästi majanduslikult kui kultuuriliselt, — majanduslikult oma tööstuse madala seisukorra, kultuuriliselt — õredate haritlaste hulga pärast. Nii hästi tööstus kui haridus on praegustes Venes oludes veel iseäranis kannatanud: kaugelt suurem osa

endisestki tööstusest on hävitatud, haritlased — kas surmatud või mööda maailma laiali pillatud. Nendes tingimustes peab Venemaa ise — nagu varemgi — mujalt tegema suuri kultuurilisi laenusid, milleks kõik tegelased tööstuse või kultuuri alal võõraid keeli peavad õppima. Muidugi valivad nad õpitavaks keeleks selle, mis «laenu» lasevad teha ilma «vaheltkauplejata». Tahaks aga meie Venemaalt laenamina, siis saaks meie sealt osalt laenusid Läänest rikutud kujul, osalt Venemaalt, osalt aga ka Aasia kultuuri, mis muugi osa positiivse väärtuse alandaks nullint.

Rahvusvaheliselt ei ole Vene keelel millalgi olnud mingisugust tähtsust. Meie läbikäimisel Venemaaga ei ole, senni kui meil on Vene keele arusaajaid üle auru palju, juba sellesama pärast takistusi, edaspidi on venelased ise sama võõra keele omanikud, mida meiega katsume valida. Mis puutub nendesse tegelastesse, kes Venemaal teistega peaks võistleva, selleks tarvitates meie maa ligidust ning oma erilist Vene keele oskust ja kultuuri tundmist, siis ei saa nende pärast tervet rahvast «õnnestada» Vene keele ja meiega, vaid nende jaoks peame Vene keele jätma vaba ainena üldhariduslikusse realkooli ja sunduslikuna kaubanduskoolidesse.

Tuleb meeles pidada ka seda, et Vene ilm meie peale juba aastakümnete jooksul on saanud mõjuda, ja seda analüüsitades ei ole raske otsusele jõuda, et ta oli osalt otse kahjulik. Eestlase visasse iseloomusse on imbutunud palju venivat, targutavat, lohakat, faataalset; obloomovshina ei ole meile enam võõras. Siis ükspuhasus ühissetevõtete suhtes, ühiskonna varanduste omamoodiline «austamine», lugupidamatus seadusest ning korrast n. n. e. — üks need ole tähendatud mõju elementid. Isegi Stenjka Raasina laul on meil armsaks saanud, nii et rahvusline Jüri Rumm ka «kangelaste» hulka on tõusmas. Sarnasest mõjust võiks meil ehk juba küll olla!

Kui võtta ka Vene paremaid mõtlejaid, siis on nendegi juures valitseval kohal arvustus, analüüs, lõhkumine, kuna peaaegu täitsa puudub loov töö, süntees, ülesehitav element. Venemaalt võiks otsida teravat nalja, sest elu on

seal tõesti rikas koomilisest, võiks otsida kerget, mängivat mõttelendu ning filosoferimise tungi, sest rahva vaim on veel lapselikult noor. Meile aga on esimeses joones tarvis vastutustundega võietud, kaalutud positiivsust. Seda Vene ilm meile ei suuda anda.

Vene ilmavaate laad, venelase hingeeline vorm ei tohi meie juures mõjule pääseda; sealt võiks meile kajada ja värskendavat ristmõju tekitada ainult nooruse julgus. Selleks ei või meie aga oma noorsoo vaimu jõudu panna Vene keele õppimise küttesse, kuna see veel iseenesest meile ning meie keelele on nii otsatu kauge ja võõras. Ei ole midagi valusamat kuulda, kui see, kui meie lapsed oma keelt muravad sarnaste häälikute kallal, nagu ш, ж, ч, ш, д, б j. n. e. Mõned nendest tulevad ju ka Lääne keeltes ette, aga ilmiski mitte niisugustes ühendustes, kui Vene keeles.

Oieti on Vene keele poolehoidjate hulk suur hoopis isesugustel põhjustel,

Esiteks ei ole kaugeltki veel kõik meie inimesed suutnud harjuda mõttega, et meie ise võime olla oma «pere-meesteks», paljude ajus istub veel mingi väline võim, kellelt nagu tuleks luba küsida, kes nagu jälle hiljem oma keele võiks sisse suruda kooli ja kohutusse, nii et see, kes seda keelt ei tunne, teise järgu kodanikuks võib muuta. Mõni loodab ka maalt, mis praegu väriseb nälja krampides, saada paremat leiba, kardab, et meie ei tule omaga läbi» j. n. e. Sarnane kartus on läinud aastasadade võõraste valitsemise viili. Otse sarnase orjameelsuse hävitamiseks tuleb katkestada võimalikult kohe ja võimalikult kõik asjatu rippuvus meie endistest valitsejatest.

Tähelepanemise väärt on ka see asjaolu, et Vene keelt soovivad peaaegu ainult need, kes võõrastest keeltest ainult seda tunnevad.

Vene keele kasuks rääkivat ka see asjaolu, et meil seda keelt juba palju osatakse. Kuid otse see oskajate hulk lubab selle keele mõju täielikult tundma õppida: Vene aasialikke vaateid on meil Vene keele kaudu kerge laiali laotada ja iseäranis praeguste olude raskusi oma kasuks tarvitada. Teiseks ei suuda meie tõsiselt tõsta oma maa kultuuri, kui meelega loome sarnased

olud, et meie haritud jõud laiali valguvad Vene kultuurilise sõõdi väetamiseks. See oleks oma maa kultuuriline kui ka majandusline kurnamine, sest hariduse omandamine nõuab suurt majandusliste väärtuste kulu. Alles siis, kui omal maal kultuur hakkab «üle voolama», oleks lubatav välja saata jõu ülejääki, kuid aga ka ikkagi selleks, et nad kodumaale ära tasuks võlad ja nende protsendid.

Vene keel meie koolidesse esimese võõra keele kohale ei kõlba!

4. Miks mitte Saksa keel?

Kui Vene kasuks sundis rääkima üht osa meie inimestest harjumus ja endisest keelepoliitikast tingitud hõlpus, siis ei ole ka Saksa keelega asi palju teisiti. Uks osa meie seltskonnast on läbi käinud Saksa koolist, on neidki, kes varem ennast lugesid täitsa sakste hulka ja ülistasid kõike saksaalist, rääkimata nendest, kes alati eestlased on olnud nime järgi, kuid keda nende kodune õhkkond on õpetanud Saksa keeles mõtlema. Teine osa hoiab Saksa keele poole sellepärast, et ta saksu alati on näinud eesõigustatutena, ja jõud kutsub nõrkades tihti esile poolehoiu, pealegi kui meie saksad alati asju nii oskasid juhtida, et inimesed, kes Saksa keelt rääkisid, juba pooled inimese õigused omandasid, kuna teised nendest täitsa ilma jäid. Ja Saksa keelt rääkiva seltskonna ülevõim on meil kestnud aastasadasi, nii et selle keele ümber tekkinud suuruse- ja jõuhiilgus läbi tungiida suutis kontidest ja üdist. Nii asuvad selle poolehoiu juured sügavamal, kuna Saksa keel ise ka tõepoolest kultuuriliselt ning rahvusvaheliselt palju tõsisem väärtus on kui Vene keel. Kuid seda väärtust on alati üle hinnatud.

Tõepoolest, kui asja võtta päris objektiivselt, kõrvaldada kõik hindamist segavad asjaolud, mis tingitud ajaloolisest mõjudest, siis selgub kohe, et sellel keelel nendest seisukohtadest, mis meie valiku peatingimusteks märkisime, õigust ei või olla meie koolides esimesele kohale asuda. Esiteks ei ole Saksa keelel rahvusvaheliselt millalgi suuremat väärtust olnud. Ta jääb sellel ajal maha isegi Hispaania keelest, millel näituseks Lõuna-Ameerikas kui ka laialt ümberringi suur mõjuvald, rääkimata Prantsus keelest;

Inglis keelega aga ei saanud mingisu gust võrdlust olla. Ilmasõja tagajärjel aga vajub Saksa keele tähtsus rahvusvahelisel läbikäimisel veel madalamale. Tähtis moment on nimelt see, et Saksamaa kõik oma asumaad kaotas, millega on pandud järsult piir selle keele poliitilisele laienemisele kui ka tarvitamisele kaubateedel. Viimane asjaolu süveneb veel selle läbi, et Saksamaa kaotas omast laevastikust hiigla osa. Teiselt pool on Saksa rahval kanda määratu suur kahjutasude koorem, mis teda aastakski võrdlevale puhkusele ei luba jääda: ta peab tahes või tahtmata rahvusvaheliselt «teenima», «äri tegema». Selleks tuleb aga sellel visal «arimehel» rehkendada sellega, et tal paremaid tingimusi tuleb pakkuda, kui teistel. Ta peab muu seas teiste keeled ise ära õppima, ja ei või mitte ootama jääda, millal ta majandusline mõjuvõim sunniks teisi tema keelt ära õppima. Rahvusvaheliselt peab see rahvas teatud viisil oma iselaadi poolst liginema Juudi rahvale, mis isegi oma keele unustab ning kõigil pool ära õpib kohalise keele. Täitsa kindel on, et ligemate aastakümnete jooksul Saksa keele mõjuala palju kitsamaks jääb.

Mis puutub Saksa keele puht-kultuurilisesse väärtusesse, siis ei tohi millaski unustada, et teatud rahva keel tema hing on, vähemalt käib see hing igal pool keele kaasas. Inimene, kes allub Saksa keele mõjule, allub ka Saksa rahvuse vaimu mõjule. Ja selle rahvuse hinges on sarnaseid elemente, mida kogu maailm tunneb tüübilistena. See vaim on loonud Balti saksluse, on loonud rahvuslise nähtuse, mille äramärkimiseks küllalt on sõnast «Preisi», see vaim on patriotismi ning rahvusluse viinud rahvusluse hullustuseni. Isegi Saksa revolutsioon oli iseõomulik saksaline: teda oli pii palju, kui «m e i e S a k s a» rahvusline tunne lubas. Teisiti see olla ei saagi, sest revolutsioonis ilmub iseäralises puhtuses rahva iselaad. Sel ajal kui venelased revolutsiooniga tähti püüavad tabada, inglased õigusi ja vabadusi laiendada, mõtleb sakslane selle peale, kuidas Wilhelm julges kohas olles paiuki korralikult kätte saaks, kuidas parunid ja pastorid, kes «Ida provintsidest» rumalusi teinud, «emamaal» hätta ei jääks, kuidas «alamast» seisusest laste ühest koolist teise minekul

«Intelligenzprüfungi» kergendada j. m. s. Sarnane vaim on meie naabritelte meie peale juba aastasadade jooksul voolanud nii suures külluses, et see ei saa meile enam sugugi armas olla. Meie rahva üks osa on temast juba isegi kihvtatunud.

Kui aga võtta vaimuvara, mis peitub Saksa teaduslikus ja tehnilises kirjanduses ning ilukirjanduses, siis on see küll õige suur, kuid mitte igakord alupärane. Siin ei valitse tõlge mitte üksi keeles vaid ka sisus. Teised rahvad omavad ideed, suured mõtted, sakslane kirjutab tema üle terved virdad raamatuid ja näitab käegakatsutavalt, kui väiklaseks väike hing võib t e h a suure idee. Kui kirjanduse pärast Saksa keelt hakata õppima, siis küll peaasjakuult kui tõlke keelt, sest tõesti palju vaimuvara on Saksa keelde tõlgitud. Tähtsamaks osaks tõlgitud varast on aga Inglis-Ameerika vaimutööd, mille Inglis keelise aga otse avab. Pealegi ei ole Saksa keel — vastuväidetest hoolimata — nii kaugele arenenud, et tema abil kõike seda, mis sügavamalt väljendatud Inglis mõtteteaduses, edasi anda. Selle järelduse peame tegema juba lugedes W. Wundti sõjaajal ilmunud raamatukest — «Die Nationen und ihre Philosophie», kust kuuleme, et Inglis mõtteteadlaste keel niisugune on, mille mõistmisesks on tarvis ennast nende aegade sisse mõelda. Muidugi ei tee meie siin W. Wundti üsna temperamentlise sõja-kirjutusega ühes sarnast järeldust, et Inglis mõtteteaduse keel arenenud ei olegi, vaid ümberpöördukt — et iga Inglis mõttetark uue mõtte sarnase loob, mille väljendamiseks ise keelt, ise sõnu tarvis on. See on maa, «kus» — W. Wundti sõnade järgi — «ühe mõtteteaduslise kirjaniku keel järgneva aja jaoks peaaegu kanoonilise tähenduse on saanud».

Peale selle ei ole meil Saksa keelt oskavate õpetajate arv kaugelki nii suur, et selle keele ilma iseäralise jõupingutusega igas koolis saaks tarvitusele võtta. Need «iseäralised jõupingutused» oleks meie poolt enam kui mõistmatumad sellel silmapilgul, kui aastasadasid kestnud vägivaldne invasioon vaevalt halvatud, sellel silmapilgul oleks — ütlen veel kord — enam kui mõttetetu nüüd seda invasiooni oma õlul edasi kanda. Pealegi ei ole Saksamaa

meie naabergi. Meie naabriteks on Soome, Vene ning Läti ja mere kaudu — Inglismaa.

Selle kultuurilise vara, mis Saksa keeles varjul, saame aga ka siis kätte, kui selle keele asetame teise võõra keele kohale. Teise keele tarvete kohaselt jätkub meil ka õpetajaid, ilma et meie tarvitseks ette võtta keele erilist kultiveerimist. — Lootust, et Saksa rahva hing praegustes oludes täitsa suudaks uueneda, ei ole, nagu ei ole lootust, et ta ennast teiste kõrval majandusliselt suudaks tähtsalt maksuma panna. Sellega ei ole Saksa keel mitte sünnis meie koolides esimese võõra keele kohale. Esimeseks võõraks keeleks peame kahtlemata võtma selle sama keele, mille võtnud Saksamaa ise — s. o. Inglis keele.

5. Miks Inglis keel?

Parajasti oli meil jutt sakslastest, laseme kõige pealt nendel rääkida. Fr. Paulsen kirjutab omas «Pädagogik»:

«Ei tule kahelda, et Inglis keel on võimust saamas. Juhin tähelepanu järgmiste asjaolude peale. Kirjanduslik iseäranis aga teaduslik läbikäimine Inglismaaga on praegusel ajal oma ulatuse ning elavuse poolest palju suurem, kui Prantsusmaaga. Kõikide teadusharude — mõtteteaduse, arstiteaduse, loodusteaduse, ajaloo, muinasteaduse, maa- teaduse — vahemõju on ütlemlata elav. 1800. aastal oli meil Prantsus, 1900. aastal Inglis teadus eesrinnal. Meie võime ütelda: Saksa ja Inglis keeles ilmuvad tööd avaldavad praeguse aja edu peale kõige suuremat mõju. Ka ilukirjanduse, näit. Inglis romaani vastu tuntakse Saksamaal huvi.

Inglis keel — kuigi see mõnele ei ole armas kuulda —, on praegu ilma- keeleks muutumas. Läänes ja Idas, kõikides okeaanides ja ilmajagudes kuul- dakse teda; Ameerikas, Austraalias, Aasias ja Aafrikas mõistetakse ja räägi- takse teda. Põhja-Ameerikas tekkis suur Inglis keelt rääkiv rahvas, mis kõigil aladel tähtsat osa mängib. 1800. a. rääkisid 30 miljoni inimest Prantsus, 20 miljoni Inglis keelt; 1900. a. Prant- suse keelt 45 miljoni, Inglis keelt aga 120 miljoni. Inglis keelel on ka sise- mised omadused, mis ta ilmakeeleks ette määravad: tal on lihtne vormide ehitus ja suur sõnadé rikkus, ta on kahest keele tüvist — romaani ja ger-

maani omast välja võrsunud. Nõnda on siis asjad: keegi ei saa enam ilma Ing- lis keele mõistmata läbi, olgu ta siis õpetlane või ärimees, rändaja või sõja- mees. Peale selle veel kasvatusline seisukoht. Ei ole kahtlust, et ligemal kokkupuutumisel anglosaksi rahvastega on suurem tähtsus, kui romaani rahvas- tega läbikäimisel. Nende visa, sihikin- del tahtejõud, mida juhib kaaluv mõis- tus, on neile annud maailmas koha, mis neil praegu on. Kõige pealt on neil poliitilise ühiskonna loomise jõudu, omavalitsuse osavust. See avaldub ka- hes sihis: üleüldise tahtmise alla paen- dumise korras ja selles jõus, millega nad vabadust kaitsevad. Meie tarvita- me tahtejõudu; meil puudub selgus ning sihid ja otsustamise energia, samuti ka läbiviimise visadus; need omadused puuduvad nii valitsusel kui ka erakon- dadel. Elavam läbikäimine Inglis ja Põhja-Ameerika anglosaksi rahvastega oleks meile kasulik».

Seda kirjutab Paulsen juba ürik aega enne sõda ja Saksa revolutsiooni.

H. P. Junker kirjutab W. Reini raamatus «Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik» (sellega juba paarikümne aasta eest), tähendades 1882. aasta sea- duse peale, millega ka ülemrealkooli- de sunduslikuks aineks Inglis keel mää- rati, umbes järgmiselt: «Sest ajast on Ladina keeleta koolide olud, ja sellega ühenduses ka Inglis keele õpetus rah- va laiematele kihtidele rõõmustavalt hoogu saanud, olgugi et valitsuse lühi- kesenägelised korraldused uuele kooli- liigile elu küllalt hapuks tegid». Hilise- mate määruste puhul (1900. a.) kirju- tab tema: «Et 19. aastasaja viimastel aastakümnetel läbikäimisvahendite hiig- la väljaarenenuse tagajärjel alaliselt kas- vav i l m a m a j a n d u s (minu harven- dus F. V. M.) endise riikide majandu- se asemele on astunud, tungib Inglis keel, mida umbes 150 miljoni *) inimest igas ilmajaos räägib, enam ja enam esi- mesele kohale ja omandab ikka suure- mat tähtsust. Nagu kord roomlased maa- ilma valitsejatena oma keele üle kõigi Vahemere maade on laiali laotanud, nii on meie ajal inglased kogu ilmas esi- mese asumaaderiigina oma keele laiali laotanud üle kahe ilmajao, üle Põhja-

*) See arv tuleb nüüd mitmekord- seks kirjutada.

Ameerika ja Austraalia ja kõigi oma asumaade. Kuna aga roomlaste endise ilmavalitsemise tõsiasi veel nüüd nii tugevasti järeilmõju avaldab, et nende keel alles tänagi meie keskkoolides esimesel kohal seisab, jälgime Inglis keele ilmavalitsust alles tema algul. Ma olen kaugel tahtmisest, et puudutada ajaloolist arenemist, et endise Ladina ilmakeele asemele praegune Inglis keel astub; enne langeb veel Greeka keel. Uks on aga kindel, et ilmakeelt kõigis keskkoolides peab õpitama».

Uldse õpiti Inglis keelt Saksamaal kunni 18. aastasaja keskkohani ainult erateel, pärast seda on ta umbes saja aasta kestel keskkoolides valitava õpiainena. Selle ajaga langeb ühte suur ümberpanekute hulk Inglis keelest Saksa keelde, iseäranis Shakespeare'i draamaatilisi töid. Viimastest on iseäranis vaimustatud autor, keda tunnevad kõik Saksa kirjandusloo õppijad, nimelt Lessing. Sellele järgnes ajajärk (kunni 1900 a.), kus Inglis keel realkoolides sunduslikuks õpiaineks oli. Selle aja kohta, mis oli Saksamaal klassilise ja reaali-voolu keskkooli võistluse intensiivsemaks ajajärguks, tähendab H. P. Junker: «Võitluses, mis algas koolitüüpide üheõigusluse eest ja veel tänini ei ole lõppenud, tähendab iga väike samm edasi tühtlasi ka Inglis keele õpetamise kõrgemat hindamist». 1901. aastast peale on Inglis keel kõigis Saksa maa keskkoolides sundusliku ainena sees.

Praegu, kus Saksamaal ühtluskooli teostatakse, on Inglis keel selleks võraks keeleks, mis juba algkoolidele määratud *). Olgu siin möödaminnes tähendatud, et siin võõra keele õppimisega mitte juba kolmandal õpiaastal algust ei tehta teha nagu meil, vaid alles viiendal. —

Kui kõige suuremad ja rikkamad ilmariiigid (Inglismaa, Ameerika), õitsevamad asumaad Inglis keelt kui riigikeelt tarvitavad, ei või teisiti olla, kui et see keel ka rahvusvahelises majanduslikus läbikäimises sama suurt osa etendab, kui need maadki. Merel valitseb Inglis keel, kõigil kaubaturgudel on ta tuttav, kui just mitte igal pool valitsev. Peaaegu kõik, kes meilt pi-

kemaks ajaks välismaale on läinud, on tagasi tulles Inglis keele kaasa toonud. Ilma temata ei saa seal läbi, ja temaga — saab igal pool läbi. Juba see lihtne ja kõigile silmapaistev asjaolu peaks meile palju rääkima. Meie kaubandustegelased, kes ainult Saksa keelega varustatud, kaebavad, et ka Saksa naaber ning hõimu-maadlgi — Skandinaavias — Saksa keelega midagi ei ole peale hakata: võõrastest keeltest aitab seal Inglis keel. — Kes Inglis keele kui praeguse ja ligemate aastasadade ilmakeele osa ette ei usu, see on täitsa ilma ajaloolise ettenägemisvõimeta.

Kui Inglis keeles loodud kultuurivarasid tähelepanemisele võtta, siis peab kohe algul selle peale tähendama, et neid meil sellepärast ei osata hinnata, et meie Vene ja Saksa naaber on osanud nii laialt meie peal lasuda, et silmapiir meil üsna kitsaks jäi. Kuid sellegi pärast ei ole meilegi tundmatu Inglis kultuuri soliidus, mis tema pikast ja loomulikust arenemiskäigust tingitud, kui ka noore õitseva Ameerika julge, piiritumalt arenemisvõimne kultuur. Need kaks ilma, mille juure Inglis keel tee avab, on sarnased varaidad, kust meie noor, kuid soliidse tahtejõuga rahvas otse seda leiab, mis teda võib toetada, elustada ning rikastada. Ihtes luua kindlalt õiguslist ning vaba riiki, ei leia meie paremat eeskujut kui Inglis-Ameerika ilmast. Kool peab väärtusliku kodanikke kasvatama, ja kui selleks kuskilt elavat eeskujut tuleb võtta, siis Inglis ajaloo ja Inglis kirjandusest. Kui eeskujut iseäranis siis mõjub, kui ta hingest vastukõla leiab, siis on küll meie iseloomule kõige vastavam inglase, kui kangekaelse, viisa, väsimatu, kokkuhoidliku, õigusarmastaja rahva iseloom. Saksa ilmast võetud eeskujut ei saa eestlasele millalgi hingesse tungida juba selle ilma sisulise kauguse tõttu, kui ajaloolised vastolud ka aastasadadega võiksid laheneda. Et juba ingliskeelse teadusliku, tehnilise kui ka ilukirjanduse rikkuse ja algupärasuse peale tähendasin, siis maksab seda siin ainult meele tuletada. Kui inglased nii palju tõlkida ei armasta kui sakslased, siis on selle põhjuseks asjaolu, et omaga läbi saadakse, sest seda oma on palju, vast isegi mitte nii palju hulga kui väärtuse poolest. Asjalik rahvas ei «mäletse» liig kaua välja-

*) Vaata näituseks: Dr. Max Apel: «Die Volksschule als Einheitsschule» Berlin 1919. lehek. 14.

õeldud mõtte, tehtud ülesleiduse kalal, vaid naelutab ta kinni ja läheb edasi uue juure. Laialise keeleilma üksikud iseseisvalt leitud mõtted täidavad kogu mõtte arenemis-skaala täiesti, nii et kirjandusline «mäletsemine» asjatunaks saab.

Kui üle minna nendele vasturääkimistele, mis tähelepanu juhivad raskustele, mis Inglis keele esimesele kohale asetamisega ühenduses, siis peetagu kõige pealt seda silmas, et meie vabalt valinud ei ole ei Saksa ega Vene mõju ega nende ilmade ajaloolist vägivalda meie kallal. Need mõjud olid ja on veelgi meile vandeks... ja üteldagu siis koraks — kas meie siis õigustatud ei olegi selle ajaloolise vande alt vabaks saama, vähemalt seda püüdma. Kui räägitakse, et meil on palju Vene keele oskajaid, palju neid kes tuttavad Saksa keelega, siis tuletatakse valusalt meele seda vannet, kui öeldakse, et selle «rikkuse» tõttu meie ka esimeses joones neid keeli peame õppima, siis on sarnane nõuand äraseletatud: «selle vande pärast kasvatage seda vannet». Et siin tõsisest vandest jutt on, näitab meie rahva väline kui ka ta hinge ajalugu. Kes ei söanda ütelda, et kui ära saaks võtta meie hingest mõjud, mis tulnud Venest ja Preisist, et sellega meilt oleks võetud ajalooline «vanne», see ei suuda enam tööle näkku vaadata!

Kui Inglis keele esimesele kohale asetamise vajadus selge, siis ei tohi raskused meid kohutada, sest lubamatu oleks terve teadvusega alla mäge soo poole lohiseda.

Raskusi on, kuid mitte nii suuri, kui arvatakse. Meil on Inglis keele õpeta-

jaid enam kui mõeldakse, ja meie püüdlirik rahvas suudab asja, mida talle vabaja, omandada kõige raskuste peale vaatamata. Kui vägivaldne venestamine suutis meile paarikümne aastaga nii palju Vene keelt kätte õpetada, et kogu intelligents ja pool osa muust rahvast Vene keelt räägib, kui saksad ühe suvega tahtsid meie rahvakooli saksa-keelseks muuta, siis saame ise täie vaba tahtmise juures ometi ka midagi korda saata. Pealegi ei ole Inglis keele äraõppimine meile sugugi nii raske. Meile ligidaseks teeb selle keele iseäranis mõnede nähtuste puudus, mis Saksa, Vene ning Prantsus keeles ette tulevad, aga Eesti keeles mitte; niisugused on näituseks grammatilised sugud. Inglis keele grammatika lihtsus tasub tema foneetilised ning ortograafilised raskused täiesti. — Ja kui siin ka tuhat tõket ees oleks, nendest peab üle saama, — meie rahva saatust nõuab seda. Argu mõeldagu mitte üksi tänase päeva peale ega ka üksiku hõlpuste peale, vaid rahva tuleviku peale; ja rahvas elab — ta peab elama — kauem, kui kestab tänane päev ta raskuste ning hõlpustega ning elab kauem, kui meie põlv oma ajaloolise vandega. Onn, et meie põlvel on ka määratumaid võituseid, tal jätkub siis ka julgust ennast vandest vabastada lõpulikult.

Tung Inglis keele järele on meil nii suur, et juba ammu tema äraõppimisele erateel on asutud. Seda tungi tuleb kui loomulikku võtta, mõista ning ära kasutada.

Ära ajaloo vanne! Määrame ise vabalt oma kultuuri saatuse, nagu oleme vabalt määranud oma riikise saatuse!

Miks ei jõua lapsed koolis edasi?

Dr. A. Uffenheimeri ja Dr. O. Stählini järele J—n. (Järg).

Tõepoolest on nimelt valmimisajal juhtuvate haiguste arv õige suur, ja vabalt võib nende sageda ilmutumise põhjuseks küll muud nimetada, kui seda, et lapse sel ajal püsivuseta organism on nii kehaliselt kui ka vaimiliselt liig raskete ülesannete täitmiseks tööle rakendatud.

Iseäranis sagedad on mitmesugused peavalud, mida näit. Hakan-

son Hansen X klassi naisõpilaste juures tervelt 40 protsendil leidis; samase arvu sai ta poeglaste uurimisel. Mitmed enne nimetatud vaimuhaigused tulevad, nagu juba tähendatud, sel ajal avalikuks. Ka kehalised haigused on valmimisajal sagedamad, kui muudel kooliaja järkudel. Axel Key, Herteli j. t. arvustikud pakuvad selles küsimuses selgitust,

ja Seitz harutab seda Schlossmann-Pfaundler'i Laste-ravitsemise käsiraamatus nõnda eeskujulikult, et mul ei ole tarvis seda siin ligemalt käsitada. Selge on, et kehaliste haiguste mitte arvesse võtmise puhul viimased iseenesest halvemaks lähevad ja et loomulikult ka vaimline teguvõimsus nende kehaliste vigade all kannatab. See mis valmimisaja ülekoormamist tagajärgede kohta öeldud, on maksev ka terve kooliaja kohta üleüldse. Landa u juhhib õigusega selle peale tähelepanu, et õppimise puhul peale seeditava materjaali hulga ka hingelised muljed aju ning erkude peale mõjuvad. «Kui liig nõudlik õpetaja õpilast alatasases hirmus ja kartuses peab, või jälle liialdatud kiiduavaldused ja heade numbrite saamine kihutavad last ikka uuele hoolle ning auahnusele, siis võib isegi parajate nõudmiste puhul lapse ergukava kannatada. Tuleb pidada tervishoidlikeks edusammuks õpetaja karistamisõiguse piiramist ning senise koolitööde hindamise viisi kaotamist».

Nõnda ei tohiks meie tähelepanemata jätta seda paha mõju, mis «halbade õpetajate» vale õpetus- ning kasvatusviisid laste peale avaldavad. Ütlen aga otsekohe, et minule on vastik praegusel ajal moodiasjaks muutunud hädaldamine õpilaste «ülekoormatuse» üle. Ma ei taha ega või selle üle otsustada, kas on meie koolide, iseäranis keskkoolide ainete ulatus liig laialdane, kuid ühte tahaksin rõhutada: Meie, arstid, ei tohiks ühineda nendega, kes ära kaotavad laste kodused ülesanded, kes liig ühekülgselt õpilaste kehalist arenemist ning sporti ülistavad. *) Meie peakšime rõõmustama, kui meie kool teiste maade

*) Täheandan aga, et ma ainult ühekülgselte kehaliste harjutuste ülistamise vastu kõnelen. Minu arvates peab meie kool terve keha arenemise peale kõige suuremat rõhku panema. Kui ükskord ametlike kude võimlemistundide kõrvala peakšid tulema noorsoomängud, siis peab nende jaoks teiste tundide hulgas ruumi leiduma.

koolide hulgast oma pödjaliikkuse poolest silma paistab. Ja et sarnane arenemine väga paljudele meie lastele kasulik on, seda näeme iga päev, kui vaatleme kõrgemate klasside rohkearvuist tervete õpilaste hulka ning noori üliõpilasi. Neiste isaa meie muljet, nagu oleksid nad «ülekoormatud». Enne kui sõna «ülekoormatus» tarvitusele võtta, tuleks tõsiselt uurida, kasta tõesti olemas on ja kasei mõju vahest mõnisteine põhjus õpilaste tervise peale halvasti. On ju nende põhjuste kõrval, mis koolis mõju avaldavad, ka paljud kõrvalmõjud väljaspool kooli, mille tagajärgedena mõõdaminevad või kestvamad vaimlised kõrvalkalduvused tekivad.

Et ümbrus, kus lapsed üles kasvavad, tähendatud mõttes kõige kahjulikum mõju võib avaldada, seda võib iga vilunud arst tunnista. Seal kus liig kartlikud vanemad vahetpidamata oma lapse eest hoolitsevad, tuleb sagedasti kaasnägiaks olla, kus kõigi nõuandmiste kiuste väiksed närvinõrgad inimesed üles kasvatatakse. Kõige enam on see minule kunstnikkude perekondades silma paistnud, kus vanemad oma vabal ajal päris väikeste lastega kui omavanuste seltsilistega ümber käisid. Sellest vahekorra tekib lastel iseäralik varajane küpsus eluküsimuste mõisumiseks, samal ajal muutuvad nad aga ka närvilisteks, vaimliselt kergesti väsiivateks noorteks inimesteks.

Vanemad oma liialdatud hoolitsemisega hoiavad last kõigest sellest eemal, mis temavanusele sugugi kardetav ei ole; iseäranis kaugemale läheb asi siis, kui on tegemist «ainsa lapsega». Selle eraldamise läbi kaotab laps oma kõige parema varanduse — oma mänguseltsilised.

Ainult alatasases läbikäimises omavanustega võib vaimnormaalselt areneda. Täiskasvanutega koos viibides rahuldab laps takistamata oma küsimistungi. Liig kaugeleminevat küsimuste vastamist peab aga ka, nagu seda Czerny ütleb, õpetuseks pidama. Nõnda võib juba väga noores eas tulevane närvihaigus omale aluse saada.

Czerny juhib ka veel selle peale tähelepanu, et liig kauaaegne vaimliselt normaalsete 6-aastaste laste kooliõpetusest tagasihoidmine lapsed kodus igavuses ära väsitab; selles seisukorras võivad teatud kehalised funktsioonid (söömine, väljaskäimine) kergesti tähelepanu kesk-kohaks muutuda, ja siit võivad hüsteeria sümptoomid oma alguse saada.

Ei tohi ka unustada seda kahjulikku mõju, mis alkohol noorsoo vaimlise tervise peale avaldab. Oletan, et sellekohased arvustiku andmed ning üksikud juhtumused kõigile tuttavad on. Tahan ainult selle peale tähelepanu juhtida, et mitte ainult krooniline alkoholi tarvitamine mõistuse ning arusaamise peale kahjulikult mõjub ja enesega teatud haigusi kaasa toob või nende tekkimist kergendab, vaid ka juhusline tarvitamine. Ka järskude haiguse juhtumuste põhjuseks on mitmel puhul alkohol. Kui ma enne tähendasin, et esmaspäevad on koolis õnnelikkudeks päevadeks, kus väljapuhunud aju võib uue jõuga tööle asuda, siis tahaksin ma oma lauset keskkoolide vanemate klasside kohta kitsendada. Neis klassides pärast pühapäevi märgatav tähelepanematus on enamalt jaolt alkoholi ja nikotiini tarvitamisega seletatav.

Väljaspool kooli võib ülekoormatuse põhjuseks olla rasketest majanduslistest oludest tingitud tarvidus rahalise teenistuse järele. Väiksemad lapsed hakkavad jooksupoisteks jne., kuna suuremad sagedasti ülemääralt palju eratunde annavad või muud koormavat tööd teevad.

Vaesemate perekondade lapsed on tihti nii kehaliselt kui ka vaimliselt nõnda väheste võimetega, kuna nad kodus alatoitluse all kannatavad.

Isiklik ning vanemate auaahnus on paljude õpilaste juures tõukeks kõrvalainete õppimiseks. Sagedasti õpitakse eraviisil mitut keelt; teised õpilased, kellel muusikaand on, kuid tihti ka andevaesed, ohverdavad suure osa päevast muusika õppimisele. Sel teel tekkinud üleliigne tegevus võib üksikutel juhtumustel enam aega ning ergujõudu tarvitada, kui see hea on.

Tähele panna tuleb ka koolitöö kõrval sündivat raamatute lugemist. Olen sagedasti isegi anderikaste õpilaste koh-

ta märganud, et nad koolis enam endise hooga ei tööta. Seal selgub nii mõnelgi juhtumusel, et need õpilased väga palju kas romaane või tõsisemat kirjandust loevad. Tihti saadavad õpilased sarnase eraviisil töötamise kallal oma iseenest koormatud kooliaastatel pooled ööd mööda. Samal viisil võib liialdatud teatrites ning lõbustusastustes käimine ja üleliigse vaimustusega spordile andmine õpilastele kahjulikuks saada.

Veel peab ühte asja nimetama. Vaimlise ning kehalise nõrkuse põhjuse na nimetatakse sagedasti, enamalt jaolt aga liialdatud kujutustes, onanismi, millele paljud lapsed juba enne valmimisvanadust anduvad. Ei ole kuigi palju poisse, kes ei ole onaneerinud. Arkav, pimedalt ümberkobav sugulik tung ja halb eeskuju ning kiusatus koolisõprade poolt teevad onanismi teatud viisi füsioloogiliseks ülemineku järguks noore inimese elus. Ei tohiks tema hädaohtu väga kohutavaks hinnata; ainult seal, kus ta liialdatud kujul ja liig noorelt ette tuleb, kannatab lapse vaim rohkemal määral. Ma usun, nende laste kohta on õige viimase ajal öeldud arvamine, et siin on vaimuhaigus algastmeline, onanism teiseastmeline ilme.

Tuleks veel neid lapsi tundma õppida, kel ei ole anormalseid kalduvusi, kellele ei ole mingisuguseid kehalisi ega vaimlisi haigusi ja kessiiski koolis rahuldavalt edasi ei jõua, kuigi neid muidu võiks arenenud lasteks pidada. Nende kohta peab ütleva, et on teatud iseloomud, kes praktilises töös tegevad ning isegi loovad on, kes aga koolis pakutavate teoreetilise kraamiga toime ei saa, kellele see tihti isegi vastik on, nõnda et nad selle vastu kas sala või avalikult protesteerivad. *) Paljudel juhtumustel võib siin ka kodune kasvatus ja halb eeskuju stüüdi olla, samuti kui heade kalduvustega laste juures

*) Siit järgneb tarvidus koolitöö järel, kus teaduse algmõisted praktilise töö põhjal antakse.

kõlbluse alal kõrvalekaldumused tekivad, millel ei ole haiglast iseloomu.

Lõpuks on — kuigi kaunis haruldase nähtusena — ka üksikud hilise vaimlise küpsemise juhtumused, mille näituseks oleksid eelpool toodud suurte meeste lood.

Elmiste arutuste kokkuvõttena peab järgmist tähendama:

Lapsed, kes koolis pike-maaja jooksupedasi ei jõua, ei ole enamalt jaolt kehaliselt või vaimliselt normaalsed. Väga paljudel juhtumustel on laste seisukorra määramiseks arsti abi tarvilik, mis läbisagedasti ka teatud haiguskindlaks tehakse. Tahaksin rõhutada, et kooliarstil peaks olema eriettevalmistus lastearstimiseks, samuti peab ta olema täielikult tuttav psühholoogiliste ja psühhiaatriliste uurimisviisidega.

Haiguste põhjuste otsimisel tulevad arsesse võtta kooliolude kõrval ka õpikava suurus ja õpetamisviisid, ümbrus, milles laps elab ja lapse tööd väljaspool kooli.

Eriolist tähelepanu nõuab valmimisaeg, milles õpilane iseäranis hoolitsemissääriline on. Õpikava peab selle peale rohkem rõhku panema, kui see seni on sündinud.

Lõpuks veel midagi! Algkoolis on hakatud korraldama järeldamise klasse, kuhu välistel põhjustel nõrgaks jäänud lapsed paigutatakse, kunni nad jälle normaalsest õpetusest ilma takistusest võivad osa võtta. Seda süsteemi ei tule abikoolidega vahetada. Kuna abikoolist normaalkooli enam tagasi ei pease, on see järeldamise klassis täiesti mõeldav.

Kas tuleb sarnast korraldust ka keskkoolides maksma panna? Viimasel ajal on hakatud korraldama eriklasse anderikastele. Minu arvates oleks praegu tähtsam toetada järeldamise klasse. Anderikastele ei ole eriklasse tarvis. Nad suudavad pärastises elus igal juhtumusel midagi ära teha. Kool, mis tegeliku elu

ja oks mehi kasvatab, peab iseäralise armastusega nõrgemate eest hoolitsema.

Erikoolisid närvihaigetele lastele, nagu seda Stadelmann soovitab, tuleb täielikult eitada: paljudele neist, ma nimetan näit. hüsteerilisi lapsi, on vaimliselt terve lastega koosõppimine rohuks. Ma ei eita aga erilisi pedagoogilisi ravitsemisasutusi, kus vaimliselt või kõlbliselt nõrkade laste kasvatamises kõige väärtulisemat tööd tehakse.

Dr. Albert Uffenheimer,
München.

II.

Elmisele referaadile kaaskõnelejaks olles sean omale ülesandeks mitte eelkõneleja väidete vastu väielda, vaid küsimust teisest seisukohast valgustada. Kui eelkõneleja arstina kõneles, siis teen ma seda õpetajana. Et meist kumbgi eri lähtekohast välja läheb, siis saame muidugi ka eri vastused, mis ei tarvitse üksteist eitada; nii mõneski punktis puutuvad nad liigidalt kokku; ainult küsimuse jaotamises ning üksikute põhjuste hindamises on lahkiminekud.

Enne kui ma aga koolimehena ülesseatud küsimust hakkain hindama, tahaksin siiski mõne lausega eelmist kõnet puudutada. Kõige pealt tahaksin avaldada oma head meelt seile, et kõneleja jõudis otsusele, mis meile õpetajaile täiesti vastuvõetavad on. Neist on kõige tähtsam, et tema arvates kehaliselt ning vaimliselt terve laps võib meie koolides ilma kahjuta kaasa töötada ja et ta sellepärast ei nõua sügavale ulatavat kooli uuendust, mis aitaks noorsugu «ülekoormatusest» vabastada. Selle poolt on ta Dr. von Vogl'iga ühes arvamises, kes ülekoormatuse põhjuseks peab õpilaste vähest töövõimet, mitte aga liig suur kooli nõudmist. Muidugi ei tohi siit järeldada, nagu ei tarvitseks meil kooli sisseseadetes, õpiainetes ja õpiviisides uuendusi ette võtta. Tähtis on, et kool on õigustatud ning kohustatud õpilaste vastu suuri nõudmisi üles seadma ja et nende nõudmiste praegune mõõt ei ole normaalsest võimisest suurem.

Tahaksin veel tugevamalt kui eelkõneleja rõhutada seda raskust, millega

põrkame kokku lapse kehalise ning vaimlise külje normaalsuse ja anormaalsuse püürjoone tõmbamisel, samuti ka mitmesuguste hingeellu puutuvate eeskirjade valmistamisel. Kuigi vaatlemisviisid täienevad ja vigade võimalus sellepärast väheneb, on veel praegu suuremal osal juhtumustel samad kahtlused maksvad, mida prof. J. Volkelt 1897. a. Dresdenis Saksa keeleteadlaste ning koolimeeste koosolekul avaldas. Iseäranis väsimuse katsete juures peab silmas pidama, et katsele allub ainult õpetuse välimine mehaaniline külg ning ühetoonilikkus.; sellepärast mõeldakse siin tööjõudu ning tegevusele järgnevat väsimust sarnaste saavutuste põhjal, nagu seda muidu vaimlisel alal samas korrapärasuses ning võrdmootses kordumises harva võib nõuda. Peale selle jäävad psühholoogiliste katsete juures sagedasti arvesse võtmata need tegurid, mida ma irratsionaalseteks nimetaksin. Niisugusteks teguriteks tuleb pidada näit. seda mõju, mida õpilase peale avaldavad õpetaja temperament, iseloom ning tuju, samuti ka need mõõtmad, sagedasti tillatavad muudatused õpilaste ülespidamises ning töövõimes, mille põhjuseks on üksikud juhtumused koolielus, olgu see kas või lihtsalt mõne õpilase õnnetu vastus. Sagedasti teeb mõni lõbus juhtumus väsinud ja osavõtmatu klassi uuesti elavaks ning tegevaks. Peale selle on vaimlisel alal palju sarnast, mis esialgselt mingisuguse jaotamise ega seaduse alla ei taha paenduda. Lastekasvataja põrkab oma töös vahetpidamata mitmesuguste sündmustega kokku, millest on raske aru saada. Muidugi on ka siin põhjuse ning järelduse seadus maksev, kuid tee põhjusel järelduseni on siin sagedasti nõnda hüppeline ja keeruline et ta meie silmade eest peitu jääb. See on maksev nii intellektuaalsuse kui ka kõlblikkuse kohta. Kui sagedasti tillatab meid õpilane ootamata vastusega, mille andmiseks meie teda liig targaks või liig rumalaks pidasime. Sellepärast annavad ka kõige hoolsamad uurimused ainult suure vaevaga üldiselt maksvaid tagajärgi.

Oletades aga, et meie suudame anormaalsuse ning normaalsuse vahel selget joont tõmmata, näeme, et sellega tegelikult veel vähe on võidetud. Elukõneleja poolt toodud haiguste kirjeldused vastasid sõna sõnalt meie kooli õpilaste

hulgas märgatud nähtustele. Meie — õpetajad, vanemad ja arst — teame väga hästi, et laps normaalne ei ole. Õpetaja peab aga last sarnasena õpitööst lubama osa võtta, kuigi see tema kannatuse raskele proovile seab ja õpitöö selle all tuntavalt kannatab. Raskusdest, mis tekivad väheste annetega õpilase koolist kõrvaldamisel, kõnelen pärast õpet.

Iseäranis keeruline on nende õpilaste seisukord, kes — näit. valmimisajal vaimliselt ajutiselt maha jäävad. Eelkõneleja näitas, missugust kahju neile lastele teevad pedagoogiliselt alaväärtuslikud, närvilised, närvinõrgad ja auahned õpetajad õpilaste ülejõu tööle rakendamiseks. Ei taha salata, et sarnaseid õpetajaid leidub, kuid see ei ole üleüldine nähtus. Suurem osa meist õpib aja jooksul vahet tegema, kas laiskus või paha tahtmine või jõu kahanemine ja väsimus on halva edasijõudmise põhjuseks. Viie aasta jooksul, kus ma V. klassi vanem olen, kus õpivad 14—16 aasta vanused õpilased, on mul tihti juhus olnud vanemaid nende laste halva edasijõudmise puhul trööstida, juhtides tähelepanu numbrite võrdleva väärtuse peale ning iseäralise karmuse eest hoiatades. Raske on aga vähendada õpikava keskmistes klassides, et see selle aja kohta ülesseatud nõudmisi täielikult rahuldaks. On ju ülemates klassides nii kui, nii õpilastel raske koorem kanda, mida enam ei tohiks suurendada. Kõige mõeldavam oleks materjaali hulga vähendamine teatud piirini. Kõiksime aga, missugustes klassides seda tuleks teha, siis ei oleks kerge vastata. On ju esiteks valmimisaeg ühel lapsel varem, teisel hiljem, teiseks aga on nimelt keskmiste klasside õpilaste vanadus väga mitmekesine; nõnda on minu tänavuaastases klassis kõige noorema ning kõige vanema õpilase vanaduse vahe tervelt neli aastat. Siiski arvan, et see küsimus rohkem tähelepanu nõuab ja et õpetaja siin õpilast kõige pealt individuaalselt peab käsutama. Mida enam õpetaja oma tööle ihu ja hingeaga andub, mida rohkem armastust tal oma õpilaste vastu on, seda kergem on tal ka laste arenemisvigu märgata, seda vähem eksib ta oma kasvatusabinõude valikul.

Ka seal, kus a r s t usinuse, tähelepanu ning huvi puudust kehalise, või vaim-

lise haigusega seletab, ei või õpetaja kasvatamise tööst loobuda. Meie peame koolis tööviljakuse tähelepanu ning ülespidamise suhtes nõudmised üles seadma, kui meie ka teame, et haiglane olek või ajutine takistus puudulikkude tagajärgede põhjuseks on. Ka siin peame individualiseerima — peame nõrgemat õpilast sarnase vastuse eest kiitma, mis meid teiste juures sugugi ei rahuldaks; närvilist ning kartlikku õpilast ei tee meie valjude sõnadega või karistusega kartlikumaks ning saamatumaks, vaid meie katsume teda julgustada ning temas teguvõimsuse tunnet tõsta; ka tähelepanematuse ja hajameelsuse vastu ei astu meie alati karistusega üles, vaid katsume õpilast nende vastu sihitud võitluses teisiti toetada. Kõik see nõuab tõsisest arusaamist õpilase iseäraldustest ja on ainult seal võimalik, kus õpetaja võib õpilastega pikema aja jooksul, suurema tundide arvu juures tutvuneda — see on klassiõpetaja süsteemi tugev külg —, või kus üksiku klassi õpilaste arv liig suur ei ole.

Iseenesest mõistetav on, et õpetajad peavad laste kehalist ning vaimlist ehitust alati silmas pidama. Teisest küljest oleks aga nii koolile kui ka üksikule õpilasele kahjulik, kui meie mitte alati ei rõhutaks, et tõsise tähtmise, enesevalitsemise ning kohusetunde abil nii mõnestki kehalisest ja hingelisest puudusest jagu saadakse. Midagi ei ole pahem, kui see, et õpilased hakkavad oma tegevusetuse, hooletuse, unustuse ning hajameelsuse põhjust neis teguriotsima, mis nende mõjule ning tähtsusele ei allu. Otse vastuoks! Tahtejõu ning iseloomu kasvatamine on ja jääb alati tähtsaks abinõuks paljude eelpoolkirjeldatud puuduste ravitsemisel.

Tahtsaks lõpuks veel seisukohta võtta anderikaste eriklasside ning vähema annetega või ajutiselt mahajäänute järeldamise klasside asjus. On ju õige, et anderikastel lastel keskkoolis mõnikord igav on ja et nad õpikavast lühema aja jooksul jagu saavad. Eriklassides võiksid nad keskkooli kavas olevatesse ainetesse sügavamale tungida ja kehaliselt ning vaimliselt paremini areneda. Selle vastu kõnelevad aga mitmed asjad: 1. Väljavaliik on väga raske. Kas peaks selleks eksam tehtama? Kas peab anderikkus kõikide õpiainete peale ulatama?

2. Missuguses geograafilises ulatuses tuleks väljavaliik ette võtta? Münchenis, näit. oleks vaevalt nõnda palju silmapaistvaid õpilasi, et neist erigümnaasiumi jaoks jätkuks. Sellega oleks siis suurema osa silmapaistvate õpilaste kodust eraldamine tarvilik. 3. Tuleb karta ülekoormatust. Ka kõige anderikkamate õpilaste vahel on olemas suur vahe. Näib, et see hädaoht muu seas Württembergi alamates seminnaarides, mis on ka oma ette väljavaliitute koolid, juba on avalikuks tulnud, kui Hermann Hesse romaani «Ratta all» tööolude kirjelduseks pidada. 4. Opiilase iseloomu arenemiseks ei ole kohane tundmus, et ta väljavaliitute hulka kuulub. 5. Kõige tõsisem selle vastu kõnelev põhjus on aga, et meie ei tohi koolilt tema kõige anderikkamaid õpilasi ära võtta; need õpilased on koolile elustavaks elemendiks, nad teevad oma küsimuste ning küsimuste läbi õpetaja töö huvitavaks ja on kaasõpilastele oma teadmise ja võimise heaks eeskujuks ning toeks. Anderikaste lasteta klass toob õpetajale alati palju rohkem tüli; ilma nende abita saab teisi ainult suure vaevaga edasi viia. Soovitav on, et anderikkad juba koolis oma andete teenistusse paneksid, nagu nad seda elus pärast ka teevad. Neil põhjustel ei oota ma ka maale korraldatavaist kasvatuskodudest tuntavat mõjuavaldust meie terve kasvatustöö korralduse peale, kuigi nad üksikutel juhtumustel häid tagajärgi annavad. Kõrge maksu poolest on nad ainult jõukatele kättesaadavad, mis pärast nad kergesti rahvusvahelise iseloomu omandavad. Kui nad ka eluvõimsaid, iseseisvaid isikuid kasvatavad, siis on neis ometi riigikodaniku kasvatus puudulik.

Ka andekhevide järeldamise klasside vastu näib nii mõnigi asi kõnelevat. Algekoolides, milles õppimine on kõigile sunduslik, töötavad nad nähtavasti heade tagajärgedega, kuigi nende vastu mõjuvalt kõneldakse. Keskkoolides ei näi mulle aga nende korraldamiseks õiget võimalust olevat. Kas peab lapsi juba algusest peale annete järele jaotama ja sellega nõrgematelt tugevamate hea mõju ära võtma? Kas peavad sel viisil ümberpaigutatud

õpilased ka siis eraldatud klassidesse edasi jääma, kui selgub, et ümberpaigutamine ekslik oli? Või tulevad nad pärast ühendada? Kas normaalklassid aga ei ole siis juba teistest kaugel jõudnud? Kas tulevad õpilased kõigi ainete poolest jaotada? Kas tuleb järeldamiseks klassidele väiksem õpikava või suurem tundide arv määrata? Uhe sõnaga satume nende klasside korraldamisel paljude tegelikkude raskustega kokku. Vähehaandelisi tuleb meil ka edaspidi koolis pidada ja neid nõnda palju kui see koolitöö piirides võimalik järele ardata; täiesti andevaesed tulevad aga normaalkoolist — juba nende eneste huvide kohaselt — kõrvaldada.

* * *

Enne kui küsimuse peale «miks mõned lapsed koolis edasi ei jõua» õpetaja seisukohast vastata, tahaksin üles seada täiendava küsimuse: Kui sageli edasi tulevad sarnased juhtumused üleüldse ette? Kahjuks ei ole võimalik siin punkti-pealseid statistilisi andmeid tuua. Kui meie ka teaksime, mitu õpilast näit. keskkooli alamasse klassi astusid ja mitu neist mõne aasta pärast kooli lõpetasid, siis ei saaks meie sellega ometi veel kindlaks teha, palju neist koolis edasi ei jõudnud. Paljud õpilased on ühel või teisel põhjusel välja astunud, teise kooli läinud, välja heidetud või surnud; samuti on igasse klassi teatud osa uusi õpilasi juure tulnud; nõnda oleks arvustikul terve rida puudusi. Siiski võiks küsimust teatud piirini lahendada. Suure arvu juhtumuste võrdlemisel leidsin ma, et Baieris gümnaasiumi astunud õpilastest üheksa aasta pärast 35—40% kooli täiskursuse lõpetanud. See arv on palju suurem, kui näit. Paul de Lagarde arvustiku ameti andmete järele saab, kes leiab, et gümnaasiumides kümnes osa, realkoolides pisut enam kui kahekümnes osa õpilastest kõrgemasse klassi pääseb. Neid arvusi ei või ma õigeks pidada. Kahjuks ei ole mul aga uuemaid kokkuvõtlikka andmeid saadaval. Saksa Riigi statistiline aastaraamat ei paku keskkoolide kohta üleüldse mingit materjali. Selle vastu võin aga oma kooli andmetest näha, et viimase nelja aasta jooksul um-

bes 70% takistamata ja 20% märkusega edasi said, kuna aga 10% istuma jäid. Selle juures on alamates klassides seisukord halvem, kui ülemates. Sama aja vältusel said (I. klassis 63% takistamata, 17% märkusega edasi; istuma jäid 20%, Veel halvem näib seisukord realkoolides olevat. Uhes Berliini realkoolis oli 1904—05 a. teiseks aastaks jäetud õpilaste arv 26% koguarvust. Väga kurvad arvud toob ka Kerschensteiner oma kõnes 24. okt. 1895. a. Ta näitab, et IV. klassis ainult kaks viiendikku ja lõpuklassis üks kuuendik kunni üks viiendik õpilaste arvust leidusid.

Ulesseatud küsimuses ei tee meie tegemist mitte ainult teiseks aastaks jäävate ning märkusega edasi pääsevate õpilastega, vaid ka kõigi nendega, kes kuidagi viisi hädavaevalt edasi jõuavad. Nende arvu ei saa statistiliselt ülepea kindlaks määrata. Isiklikkude kogemuste põhjal arvan, et kui head ja nõrgad õpilased eraldada, siis veel vähemalt $\frac{1}{3}$ õpilastest üle jääb, kelle teadmisi keskmiselt hinnatakse ja kes allpool keskmist edasi jõuavad. Kui meie ütleksime: $\frac{1}{3}$ kõigist õpilastest jõuab takistuseta ja suurema vaevata edasi, $\frac{1}{3}$ lõpetab kooli teatud vaevaga, selle juures osalt mõnes klassis kaks aastat istudes, $\frac{1}{3}$ peab keskkooli oma vähestevõimiste pärast enne lõpetamist maha jätma, siis on siin enim heade kui halbade õpilaste protsent liig kõrgelt võetud.

Selle — kooli ning õpilaste suhtes — kurva tõsiasja selgitamisel piirdun humanistlike gümnaasiumide olude kirjeldamisega, mis minule isiklikkudest kogemustest tuttavad, samuti suurlinna olude juures. Enamalt jaolt on vastus maksev ka teiste keskkoolide ning väiksemate linnade kohta. Õpilaste vaevalise edasijõudmise põhjusi tuleb meil õpilase enese, kooli korralduse ja õpetaja juures otsida.

* * *

Terve meie koolistüsteem tuleks hukka mõista, kui meie ei tahaks nõrga edasijõudmise põhjust kõige pealt õpilase juurest otsida. Ilma et kardaksin labane olla, tahaksin ometi vähese edasijõudmise tähtsamateks põhjusteks õpilase poolt pidada: andeva-

sust, usinuse ning tähelepänu puudust.

Esimest põhjust, andevaesust, tahavad laste vanemad teatavasti kõige vähem tunnistada. Dr. von Vogli ütelse järele oletab isa oma poja juures kõike muud — kergemeelsust, hajakemeelsust, tegevusetust ning isegi pahatahtmist — mitte aga annete puudumist. Nagu Schwaabi kirjanik Ottilie Wildermuth ütleb, tahavad paljud vanemad, et neil enim laisad ning pahad, kui väheste annetega, kuigi virgad lapsed oleksid. Nõnda sattume vanematega kohe ägedasti vaielusesse, kui ainult julgeme tähendada, et lapse anded keskkooli jaoks ei ulata. Ja ometi on õpetajal, kes võib üksikut last suure arvu samavanustega võrrelda, lapse võimiste määramiseks parem mõõdupuu, kui vanematel, kes oma lapse anderikust samuti vähe võib määrata, nagu luuleteja oma salvide väärtust. Sellest tulebki lause: «See on tark isa, kes oma last tunneb».

Tõepoolest on ühevanuste laste annete ning vaimlise küpsuse vahel sagedasti määratu suur vahe. Alamates klassides puutub see iseäranis kahes asjus silma: loogilise mõtlemise ning keelelise väljenduse suhtes. Juba alamates klassides leidub õpilasi, kes ka raskemaid mõttekäike selgelt ette kujutavad ja neile käsitada and ainet üle kirjutades nõnda õiget keelt tarvitavad, et seal vaevalt ühte sõna on tarvis parandada. Nende kõrval on aga õpilasi, kes keskmistes ja isegi kõrgemates klassides mõlemas asjas täiesti lonkavad. Nüüd oleks võimalik ütelda, et sarnaste andevaeste õpilaste jaoks humanitaarne gümnaasium kohane ei ole ja need sealt nii pea kui võimalik kõrvaldada tuleksid. Selle otsuse läbiviimist takistavad aga järgmised asjaolud: 1. Lapse ei ole mitte kõigis ainetes ühetasaselt andevane ja mõnes aines võib annete puudumisest hoolsa töö läbi üle saada, näit. vanade keelte õppimiseks. Niisugused õpilased saavad sagedasti eesmärgile, kuigi nende võimised mõnes aines kaunis nõrgad on. 2. Mõne lapse juures algab vaimline arenemine väga hilja peale — see asjaolu hoiatab ettevaatamatute sammude eest. On juhtumusi, kus teise ja kolmanda klassi töö näib lapsele ot-

se ülejõu käivat, kuna ta aga kõrgemates klassides ilma vaevata edasi pääseb. Eelkõneleja poolt toodud näitustele liksaksin veel juure Linné ja Napoleoni. Kui viimane 1785. a. Pariisi sõjakooli lõpetas, oli ta 58 lõpetaja hulgas 42-e; muidugi ei olnud kellegil tema hiilgavast tulevikust aimugi. 3. Saksa keskkooli korralduse järele on mõnesugused takistused mitmekordseks teiseks aastaks jäämiseks. Sunnitakse õpilane selle läbi koolist välja astuma, siis on juba sagedasti hilja mõnda teise kooli minna. Sarnasei juhtumusel on vanemate südamete soov, et lapsed vähemalt kuuenda klassi lõpetaksid ja poisid sellega üheaastase vabatahtliku tunnistuse kätte saaksid, mis neile mitmesuguste elukutsete jaoks tee avab. Neid kuuenda klassi lõpetamisega seotud õigusi pean ma üheks kõige suuremaks keskkooli elu paheks. Opikava järele ei ole siin midagi lõpetatud; otse vastuoksa — kuuendas klassis hakatakse nii mõndagi asja peale; kes siin koolist lahkub, see saab enesega teatud hariduskäigu varemmed kaasa, mis alles kõrgemates klassides oma ette tervikuks oleksid kujunenud. Gümnaasiumid on oma alamates klassides õpilastega koorimatud, kes õpetajale kõige rängemat, sagedasti isegi tagajärjetud tööd annavad, ühtlasi aga ka anderikastele õpilastele õpitöö igavaks teevad. Õpetaja peab oma jõu ära kulutama töötades nende kallal, kes kunagi kõrgemasse õpiasutusse ei pääse ja peab hooletusesse jätma need, kelle jaoks gümnaasium õieti on. Kui kord tõsiselt otsustatakse, et iga haridusline asutus ainult siis õigused annab, kui kõik tema klassid lõpetatud on, siis jääksid gümnaasiumist eemale need, kes tahavad ainult kuus klassi lõpetada, ning need, kelle kohta juba algklassis selgub, et nad ei suuda täiskursust läbi teha.

Sagedasti on halvasti edasijõudvate õpilaste juures tegemist sarnaste juhtumustega, kus nad mitte andevaesed, vaid ainult üheksikõigsete annetega on. Uhel puudub võraste keelte oskamiseks tarviline mälu, selle kõrval paistavad nad aga silma oma mõtte- ning kujutlusvõime poolest, mispärast nende emakeelsed tööd täiesti rahuldavad on; teisele toob matemaatika palju raskusi, kuna ta keeltes hästi edasi jõuab; kol-

mandal on anded mõnel kunstialal — muusikas, joonistuses ehk maalimises, selle vastu on tal aga teiste ainete jaoks vähe huvi ning arusaamist. Sarnastel juhtumustel on viga tihti ainult õnnetus õpiasutuse valikus; sellepärast tuleb soovitada kirjeldatud juhtumustel juba alamatest klassidest vastavasse õpiasutusse minna. Ülemates klassides, kus see võimata, peavad õpilased kui ka nende vanemad nõrgale edasijõudmisele vastava halvema numbriga leppima; kool ise aga võib üksikutes ainetes saadud nõrku tegajärgi teistes ainetes saavutatud edu puhul edasijõudmises mitte takistavaks pidada ning ei tohi milgi tingimusel kõrgemasse õpiasutusse pääsemist karmide nõudmistele läbi takistada. On ju sarnased õpilased tihti nende poolt valitava aine jaoks anderrikkamad ning paremini ettevalmistatud, kui head keskmised õpilased.

See, mida õpetaja hoolsuse puuduseks peab ja mis avaldub mitterahuldavaks ülesannete valmistamises ning lohakas töös, võib olla kolmeliiki. Esimene neist on tõsine laiskus. Opilane põikleb iga jõupingutuse, iseäranis väimlise eest kõrvale; ta teeb ainult seda, mida ta on sunnitud tegema; sagedasti on ta ka karistuse, isegi teiseks aastaks jäämise vastu ükskõikne. Siin on tegemist moraalse defektiga, mille vastu koolil on raske midagi peale hakata. Enamalt jaolt on siin vanemad süüdi, kuna nad ei ole last harjutanud sõna kuulma ning kohust täitma ja on lasknud lapses töö vastu vastikuse tunde tekkida, millega on raske võidelda. Sarnast laiskuse tüüpi leiame oma koolides õnneks kaunis harva; ta on sellepoolest kardetav, et ta teatud viisil külgehakkav on. Kus ta on terve õpilaste ringi oma võimu alla saanud, seal peetakse tööd häbitavaks, kohusetäitmist-roomamiseks ja usinust-kildkonna äraandmiseks.

Palju sagedam on hoolsuse puuduse teinekuj. Siin ei hoiata õpilane ennast tööst sihilikult kõrvale, teeb ta ära, kuid pealiskaudselt ning halvalt, et varsti millegile muule anduda. Sagedasti ei ole, nagu eelkõnelejagi tähendas, selles iseneest veel midagi halba. Tean juhtumust, kus õpilane koolitöös lohakaks jäi, kuna ta oma terve aja Hispaania keele õppi-

miseks ära kulutas. Kuue nädala järele võis ta Calderoni lugeda ja pidas klassis selle kirjaniku üle sisuka ettekande. Tihti on sarnaseks alaks muusika, viimisel ajal aga iseäranis tehnika ning loodusteadus (näit. fotograafia), mille varju kooli õpiained jäävad. Kõige halvemini mõjub rohke kirjanduse lugemine ja sport. Nii soovitav kui see ka on, et õpilased oma silmaringi hea kirjanduse abil laiendavad ja oma mõttelendu äratavad, nii kardetavaks võib ka lugemine muutuda. Indiaanlaste jutte ja reisikirjeldusi lugedes unustab alamate ning keskmiste klasside õpilane kõik ära; iga kodune ülesanne tundub koor-mavana ning lahendatakse nii kiirelt kui võimalik; ülemates klassides on sama lugu romaanide lugemisega: ka head romaanid, nagu Freytagi, Ebersi ja Dahni omad, võivad kahjulikult mõjuda, kuna nad oma kütkest lugejaid ei vabasta ja õpilane sagedasti ei suuda küllalt enese üle valitseda. Samuti mõjub sport. Selle sõna ligema määramise üle on mõne aasta eest palju vaieldud*).

Ma tarvitan siin seda sõna selles mõttes, et ma spordis pean iseloomustavaks, kui teda aetakse selleks, et teatud alal kõige kõrgemat saavutust (rekordi) pakkuda. Selles mõttes ei saa seda spordiks nimetada, kui õpilane paar korda nädalas uisku jookseb või pühapäeval jalgratta sõitu toime paneb; sport on see, kui õpilane iga vaba tunni murutõnise platsil või jalapalli mängus mööda saadab ning püüab sel alal silmapaistvate isikute hulka tõusta. Aetakse sporti nõnda, siis võtab ta oma võimusesse terve mõtlemise; kõik muu asub tagaplaanile ja kaotab oma väärtuse.

Ka seda liiki hoolsusetuse vastu, mis meil Münchenis iseäranis ülemates klassides väga sage on, ei saa kool palju midagi teha, kuna ta ainult tagajärgede eest karistab, mitte aga ei suuda asja ennast takistada. Mul näib, et siin kõige halvemat mõju iseloomu peale avaldab sellega ühenduses olev kohuste põlgamine.

*) Fritz Eckardt ütleb: Sport on inimese mitteelukutseline võitlus looduse jõududega, mille läbi tema oma elukutse läbi kaotatud kehalist kui ka väimlist tervist uuendab.

Ajajooksul nürineb kohusetunne; ka muudel juhtumustel tuleb kõlblikust jõust puudu, kui on tarvis midagi ainult sellepärast teha, et see inimese kohus on. Arusaavad vanemad peaksid sellepärast oma lapsi ka nende puhkeajal silmas pidama ja nende kirjandusele ning spordile andumust sel juhtumusel kitsendama, kui see hakkab lapse üle valitsema. Kahjuks ei ole ka mõõdukate kehaharjutuste juhtnööriks mõte, et nende esimene ja tähtsam ülesanne on teha inimese keha alati valvelolevaks vaimu teenijaks. Isegi rahva kaitsejõu seisukohast hinnates tuleb ühekülgset «kehakultuuri» eitada. Juba Plato nõuab võimlemise eest hoolitsemist inimese vaimu, mitte keha otstarvetel.

Kolmas hoolsuse puuduse vormi võib pidada hoolsuse või kooli jaoks õppimise varjukujuks. Sagedasti kinnitavad nii vanemad kui ka õpilane ise, kui teda vähese edasijõudmise eest laidetakse, et ta on kodus nii ja nii palju tööd teinud, mõnikord isegi kolm neli korda rohkem, kui tarvis oleks. Enamalt jaolt on siin tegemist kohmakate unistajatega, kellel hulk aega juba selleks kulub, et raamatut või vihku töötegemiseks korda seada. Tööajal kaldub nende mõte asjast eemale, nad võivad paarkümmend korda ühte ja sedasama korrata, ilma et nad selle juures mõttest aru saaksid. Sarnane tagajärjete töö on sagedasti kehaliku lõtvuse tagajärg. Mitmel puhul annab häid tagajärgi, kui korda läheb neid lapsi võimlemismängudele kaasa meelitada. Kui nad siin lihtsalt öeldes «maigu suhu saavad», siis muutub terve nende olemine: kehalitgutuste kiirus, mille nad mängus omandavad, läheb ka vaimlisele tegevusele üle. Võimlemismängude väärtust sarnaste unistajate kasvatamiseks tuleb väga tõsiselt hinnata; sagedasti ei taha aga vanemad sellest midagi teada ja keelavad lastele isegi halva edasijõudmise puhul ära mängudest osa võtta.

Kolmas põhjus, mida ma eespool nimetasin, on tähelepanu puudumine. Selle all mõistan ma nii osavõtmatust õpitöös kui ka mõtetut hajameelsust kõnes ja kirjas. Mida suuremat rõhku meie õpitoõ peale paneme, mida

enam meie temas õpetada katsume, seda kahjulikumalt mõjub tähelepanematus. Nii mõnigi õpilane on küll kodus virk, et aga õpetaja sõnad tema jaoks kaduma lähevad, siis ei ole ta tööl rahuldavat tagajärge. Sarnase osavõtmatuse põhjused on väga mitmekesised: mõni kord viibivad mõtted mujal; seda võib iseäranis nende õpilaste juures märgata, kes väljaspool kooli spordiga ning lugemisega liialdavad; sagedasti on see omaette unistamine ka vaimliku lõtvuse või kehalise väsimuse tagajärg. Viimast leiame põhjuseks seal, kus laps ei ole tarvilisel määral magada saanud. Hiline magamine, teatris ning seltskonnas käimine, üleliigne väsitamine jalutuskäikudel jne. avaldub kooli töö ajal unise olekuna. Just esmaspäeviti ei leia meie — selles küsimuses lähen ma eelkõneleja arvamisest lahku — suuremalt jaolt värsket tööjõudu; kõige rohkem tuleb hajameelsusega ning tähelepanematuslega pühadele järgnevatel päevadel võidelda. Sarnastel päevadel tehtud klassitöö on enamasti õige halb. Ka liig varajane ülestõusmine võtab lastelt võimaluse õpitööst elavalt osa võtta. Uhiselumajadega ühendatud gümnaasiumides, kus lapsed peavad talvel kell 6, suvel kell 5 üles tõusma, võib tihti näha, et kasvandikud puudujäänud und koolis järele magavad.

Kui ma osavõtmatuse põhjusena ka onanismi nimetan, siis ainult selleks, et siin selle asja kohta paar sõna tähendada. Meie, õpetajad, saame ainult üksikutele juhtumustel teada, et laps onanismi põeb — vanemad, kui nad seda oma lapsest ka teavad, kardavad asjast õpetajale teatada, kuigi see väga tarvilik oleks, et ka õpetaja teaks oma tähelepanu lapse peale juhtida. Õpetajale mitteteatamise põhjuseks on kartus, et kool sellest teada saades õpilast võiks karistada. Võib olla, et see enne nõnda oli. Nüüd on aga maad võtmas vaade, et karistus ainult sihilise kiusatuse puhul tarvilik on, et seda halba nähtust mitte lasta ülekätte minna. Muil juhtumustel on õpetaja püüde sinna poole sihitud, et ühes vanematega last haiglaselt eksiteelt päästa; sellepärast on soovitatav, et teda tähendatud küsimuses usaldataks.

Teine tähelepanematuses vorm, mis avaldub mõttetuis vastustes ja kergemeelsuses kirjalikkuis töö-

des, on paljudel õpilastel halbade saavutuste põhjuseks. Kui sagedasti tulevad anderikaste ja mitte laiskade õpilaste tööd mitterahuldavateks tunnistada, kuna nad nn. kergemeelsuse vigadest kubisevad! Minu arvates ei tohi sarnased vead üksi veel järgmisesse klassi pääsemist võimalumaks teha. Teisest küljest seisab aga õpetuses kasvatusline väärtus suurel määral just korras ning punktipealsuses. Prantsuse kirjanik Charles de Mezade ütleb 1870-71. a. kaotuse harutamisel: Juba ammu on meie juures midagi märgata, mida võiks pidada tõsidustunde kahanemiseks, punktipealsuse põlgamiseks ning unustamiseks, mis igal pool nii teos kui ka mõttes avaldub. Umbkaudsuse vaim (l'esprit d' à-peu-près), mis valitseb õpetuses, kirjanduses ja teaduses, on ka õigusemõistmisse ning valitsemise tunginud». Ka meie noorsoo suur osa on selle «umbkaudsuse vaimu» mõju all. Millegi vastu ei ole raskem võidelda. Raske arusaamisega lapsele võidaks põhjaliku seletamisega küsimus selgitada, laiska võib tööle sundida, kergemeelsuse ning hajameelsuse juures on õpetaja vaev ning valjus, aga sagedasti asjata.

See asjaolu on iseäranis suurlinnas harilikuks vähese edasijõudmise põhjuseks. Ma ei kõnele siin juhtumustest, kus on tegemist haiglase närvilikkusega, hingelise võimatusega ühe ja sama mõtte juures kauem peatada. Ka paljud sarnased õpilased, kelle juures ei ole haiglust märgata, ei suuda kuidagi viisi oma mõtteid kirjalikult väljendada. Vahelduvate ettekujutustega ühes koos tulevad uued mõtted, ja varsti on kirjatöös sääraseid asju leida, mille üle autor ise pärast imestab. Kaassüüdlas-teks on siin suurlinn, kes oma mitmekesiste, alatasa vahelduvate muljetega noort peaju juba lapseas äritab. Misuguste mõistete hulga on laps juba enne algkooli astumist tundma õppinud! Igal jalutuskäigul asub ühe ettekujutuse asemele teine. Selgete piltide asemel saadakse tuhmid kujud. Sama lugu kestab kooliajal edasi. Kool ise pakub lapsele mitmekesiseid asju, ja väljaspool kooli ootab teda jällegi lõpmata vaheldumine. Liig palju loeb ja kuuleb ta elu piiramatus sündmuste tagavarast. Sellepärast tuleb meil õpetajal tõsiselt lihtsust soovitada. Lapse-

le ei ole see õnneks, kui ta juba oma noores eas kõiksuguste, nende hulgas ka kõige paremate lõbude maitsemise osaliseks saab. Noorus ei mõista veel asja sisu hinnata, sellepärast muutub ta pealiskaudseks ja arvab lõpuks, et kõigi sellega ei ole midagi peale hakata. Kes tahab oma lapse hajameelsuse vastu võidelda, see kõrvaldagu teelt kõik, mis noorsoo kohane ei ole; piiraku kirjanduse lugemist, lihtsustagu puhkamist, näit. reisimisel suve vaheaegedel. Lastele on palju tervem kestmam peatus, kus nad võivad mängida ning isetegevust vabalt arendada, kui paigast paika reisimine.

* * *

Nõnda siis on õpilase enese juures annete, hoolsuse ning tähelepanu puudus nõrga edasijõudmise põhjuseks. Kuid ka kool on nii mõnelgi juhtumusel selles oma välise korralduse, õpimaterjaali ning õpisihtide poolest süüdi.

Väline korraldus mõjub tihti takistavalt. Puudulikult valgustatud klass, samuti ka kärarikkal tänaval asuv kool, kus õpetaja ja õpilane üksteisest ainult suure pingutusega aru saavad, kus iialgi ei saa akent avada ning sellepärast õhk nii rikutud on, et väljast tulejal näib olevat arusaamatu, kuidas seal üldse võib hingata — sarnased koolimajad raskendavad võitlust muude takistustega. Andekhevale läheb nii mõnigi asi kaduma, kuna ta õpetaja või kaasõpilase seletust ei kuule; on raske laiska tabada, kuna õpetajal raske on müra ja kära hulgest etteütlemist kuulda; hajameelse mõtted lähevad iga tänaval kuuldava hääle mõjul uuesti laiali. Sugugi ei rahulda nõudmisi ka võimlemissaalid. Uhel kõrvuklassidega keskkoolil peaks olema kaks võimlemissaali. Meil Münchenis on aga juhtumus, kus ühes saalis kahe gümnaasiumi 35 klassi võimlemises õpetust saavad!

Samuti kahjulik on ka liig suur õpilaste arv. Kõik vanemad, kelle lapsed koolis edasi ei jõua, võiksid õigusega nõuda õpilaste arvu vähendamist. Kuidas oleks alamates või keskmistes klassides 40—50 õpilase juures võimalik nõrkade, kartikkude ning närviliste laste liigim tundmaõppimine ning aitamine? Kui palju lapsi jõuaksid ülesseatud eesmärgile, kui õpetajal ei oleks

tarvis korruga töötada nii suurearvulise koguga! Arusaadav, et selle juures ka õpetaja tööjõud äärmiselt on pingutatud, mispärast tal on võimata tarvilist kannatust ja vaimlist värskust alal hoida. Selle juure tulen ma allpool veel tagasi.

Välise korralduse puuduste hulka tuleb arvata ka vähest mänguplatside arvu ning mängude eest hoolitsemist. Iseenesest mõisteta on, et iga kooli juures peaksid olema avarad mänguplatsid, kus mitte ainult üks või paar klassi mängima mahuksid. Iseäranis suurlinnas on sarnased mänguplatsid tarvilikumad kui mujal, kuna lastel ainult siin on võimalus vabalt liikuda. Ameerikas ja Inglismaal on mänguplatse rohkesti leida, ja paljud neist on seltskonna helde annetuste läbi tekkinud. Muidugi on ka seal sagedasti rohkem rõhku pandud noorsoo mängude ning spordi välise külje kui kooliruumide peale.

Väga tähtis osa on mängu juhtimisel. Ilma õige juhatajata, kes enesele varsti ka õpilasi abilisteks koolitab, ei ole võimlemismängudel täit kasvatuslist väärtust. Just need, kellele mäng kõige tarvilikum on ja kes selle juures kõige rohkem õppida võiksid, jäävad juhatusel puudumisel mängust eemale ehk võtavad temast ainult pealiskaudselt osa; sagedasti tõrjuvad head mängijad nad eneste hulgast täiesti välja. Arusaadav on, et mängujuhid oma vastutusriikka töö eest ka kohast tasu peavad saama. Tähtis oleks, et õpetaja d võiksid oma õpilasi just mängudel tundma õppida, kus on kõige rohkem võimalust omavahelise loomuliku vahekorra soetamiseks.

Ka uju mise eest tuleks hoolitse da, mida mõnes kohas on katsutud isegi talvel korraldada (supelusmajades). Hamburgis, Frankfurtis (Maini ääres) ja Elberfeldis on ujumise õpetus algkoolides sunduslik.

Teisena nimetasin õpimaterjaali. Peahädaoht on siin ülelligses killustamises. Mida enam õpiaineid kavas se surutakse, seda enam edendame pealiskaudsust ning hajameelsust, mille vastu peaksime võitlema. Ikka veel ei taheta uskuda, et kooli ülesandeks ei ole kõike teadmiväärilist õpilastele edasi anda, vaid õpilast kas mingi elukuts e vastu valmistada või piiratud arvu ainet e najal teda töö-

tama õpetada. Teist liiki koolides peab üks tööala keskpunktis seisma; ei ole tähtis, kas selleks on vanad või uued keeled, matemaatika või loodusteadus — tähtis on, et asja tõsiselt võetaks ja mitte silmakirjaliste tagajärgedega ei lepitaks. Meie peame sellega juba leppima, et ükski ei või enam kõiki ega isegi kõigest pisut teada. Üksiku isiku õnn ning inimsoo hea käekäik ei olene sellest, kas ta paljust mõnda teab, vaid sellest, et igatüks oleks oma erialal nii tubli kui võimalik. Opi laste huvides tuleb võidelda uute ainet e õpikavasse mahutamise vastu, samuti ka nõudmise vastu, et kõikide ainet e õpetamine eriteadlast e kätte usaldataks, nagu see näit. maateaduse kohta on üles seatud. Üksikute teadusharude alade saavutused läheksid sel teel liig kaliks maksma.

Opimaterjaaliga ligidalt seotud on ka õpisihi d. Nad võivad nooruse jaoks liig kõrged ja laialised olla. Iseäranis on karta, et liig palju materjaali päheõppimiseks antakse, näit. maateaduses ja ajaloo s. Kes mõtleb, kui palju aega sel ostarbel raisatakse ja kui palju sellest kõigest tõsiselt tarvis on ning meele jääb, see astub ka siin piiramise kasuks üles. Mul näib, et meie õpikavades ja eksamite eeskirjades sellepärast nõnda palju rõhku teadmise peale pannakse, et eksami teel seda paremini saab kontrollleerida, kui võimist. Ja ometi on viimane palju väärtuslikum, sest et ta põliseks omanduseks jääb; seal kus ta puudub, on teda raske millegiga asetada, kuna aga üksikasjalise teadmiste puudusel konversatsioon-sõnaraamatu abil võib igal ajal raskustest üle saada.

* * *

Kolmandaks teguriks, mis võib olla õpilase vähese edasijõudmise põhjuseks, nimetasin ma õpetajat. Kui ma seda punkti ka lõpuks puudutan, siis ei tähenda see, et ta oleks kõige tähtsusetum. Minu arvates on palju muud — väline korraldus, õpimaterjaal ja õpisihi d — palju vähema tähtsusega, kui õpetaja mõju koolitöö tagajärgede peale. Tundub tarvides ajanõuetele ning uutele ülesannetele vastava õpetaja järele. Kes tahaks salata, et õpetaja ülesanded praegu raskemad on, kui kunagi enne? Kõige pealt on iseära-

nis kõrgemates klassides õpetamiseks laialdane teadmine ning kaasakiskuv edasiandmise viis tarvilik. Peale selle peab õpetajal olema tahtmist, aega ning jõudu juure õppida. «Õpetaja, kes ei tööta, on nagu soldat, kes plehku paneb», olla üks vana koolimees ütelnud. Kes mitte alati juure ei loe ning enast selle läbi värskena ei hoi, võib varsti igavaks minna. Mõistustluste omaduste kõrval on aga veel tähtsam õpetaja iseloom. Eelpool kirjeldatud väliste takistuste vastu võideldes vajab õpetaja rohkel määral tahtvõimet, kannatust, enesevalitsemist ja kohusetunnet.

Ka õpetajate vahel on vaimliste ning kõlbliste omaduste poolest suur vahe. Õpilaste vähese edasijõudmise põhjuseks võiks mitmel puhul pidada õpetaja andevaesust, hoolsuse ning tähelepanu puudust (praegusel juhtumusel üksikute õpilaste käsitlemisel). Mitmekülgset arenenud laialdaste teadmistega ja vaimurikas õpetaja tõmbab ka nõrgemad õpilased kaasa, avatleb laisad tööle ning kütkestab tähelepanematuid. Õpetaja hoolsusest saavad kasu kõik õpilased, avaldugu see siis korralikus ettevalmistamises või õpetusaja asjalikult kasutamises. Kui paljud õpetajad patustavad sellega, et neil üks või teine puudub.

Ka õpimeetodiga võib õpetaja raskesti eksida. Muidugi ei ole ühelgi ainel sarnast meetodi, mida võiks ainsamaks õigeks pidada. Meie võime aga ütelda, missugune õpiviis on vale ning missugune mõjub halvasti. Iga meetod on halb, kui ta igavust äratav, kui ta laseb õpilasi passiivselt, ilma tööta aega surnuks lüüa ja kui ta õpilase kallal vahetpidamata iriseb ning korrigeerib. Selle vastu on iga õpiviis hea, kuigi ta ei oleks meetodiline, kui ta ergutab õpilaste isetegevust, äratav elu ja toob õpilastele rõõmu, mis on ühendatud jõu tööerakendamisega. Õpetaja teadmisest ning õpiviisist tähtsamad on õpetaja ja õpilaste vahelised suhted.

Ei saa salata, et ka anderikkad, usinad ja hoolsad õpilased vaevalt neid nõudmisi rahuldavad, mis keskkool on üles seadnud. Mis on selle põhjuseks? Ma usun, kõige pealt see asjaolu, et suur osa õpilastest terve oma kooli tegutsemisega vastolus on ja kannatamatult seda aega ootab, millal ta

võib koolile selga pöörata. Seda tõsiasja ei saa salata, kuigi ta teistsugune on, kui moodsates romaanides, kus karrikeeritakse õpetajaid ja kirjeldatakse õpilaste kannatusi. Halb on juba see, et lugeja neid pilte rahuldusega vaatleb ning tõsiasjade sarnaseks peab. On aga ka praeguses moodsas kirjanduses tooteid, mis õpetajale sel alal nii mõndagi võivad ütelda. Ka panevad õpilaste enesetapmised tõsiselt mõtlema. Kuid meil pole tarvis nõnda kaugele minna. Kas ei ütle õpilased sagedasti meile ise, et nad vastu tahtmist koolis käivad. Kõrgemate klasside õpilased kõnelevad koolist tihti peale vastikuse tundega ja töotavad, et nad oma lapsi sarnasesse kooli ei saada.

Säärane kahetsemise vääriline meelevõtte on väga laialt maad võtnud. Elu kõige paremates aastates asub hingesse vastikuse tunne selle vastu, mis peaks nende aastate tähtsamaks sisuks olema. Arusaadav, et sarnase meelevõtte juures ei või hiilgavaid tagajärgi olla. Ka koolis on töö kordaminekuks rõõmu ning armastust tarvis.

Mis on selle kurvastava nähtuse põhjuseks? Ainult osalt pakutava materjaali põlgamine. Oige on, et greeklased ja roomlased enam meie aja õpilasi ei vaimusta ja meie noorsugu aru ei saa, miks teda nendega piinatakse. Aga vastikuse tunne on palju enam sihitud terve kooli korralduse ja selle viisi vastu, kuidas õpilase vastu ollakse, selle sunduse ning surve vastu, mille all õpilased endid tunnevad olevat. Meie aja iseloomustavaks jooneks on, et igal ajal autoriteedi põhimõte oma jõu kaotab. Seda ütleb usuteaduse ajaloolise voolu tähtsam esitaja Tröltsh isegi usuteaduse kohta: «Teoloogia saab uue põhjenduse: autoriteedi ning alandliku kummardamise asemele asub isiklik vaade ja isiku andumine». Samade sõnadega võiks üksiku isiku ja riigi suhteid iseloomustada, seda põhivaate muutumist peab ka kool arvesse võtma. Oleks rumal uskuma jääda, et meie noorsugu sellest voolust puutumata jääb. Ta saab sellest otse või kaudselt teateid ning korraldab selle järele oma teguviisi.

Nagu teame, on Ameerikas tõsiseid samme koolielu vabama korralduse suhtes astunud. Õpilaste omavalitsuse loomise katsed on mitmel puhul hästi õnnestunud.

nestunud. Ka mujal on hakatud seda sama meetodi tarvitama.

Meil ei ole need katsed mõeldavad. Peab nii mõneski suhtes kahetsema, kui suureks takistuseks on katsete kartus meie kooli edenemises. «Saksa gümnaasiumi õpetajaskond läheb katsetegemise puudusel hukka», ütleb ajaloolane K. Lampert oma töös «Amerikana».

Kuid ka ilma katsete tegemiseta võiks nii mõndagi muuta. Paljud õpetajad põhjendavad oma suhted õpilaste vastu veel päielikult õpetaja ametivõimu peale. Oma võimu tundes tarvitavad nad õpilastega kõneledes valjusti, haavavate tooni ja pilkavaid ütelusi. Vilunud Ameerika pädagoogid, kes Saksa koolides on käinud, avaldavad oma imestust selle viisi üle, kuidas seal õpilaste enesetundmist haavatakse. Meie noorsugu ei või seda enam välja kannatada. Autundmus on peenemaks, eneseõiguse nõudmine suuremaks läinud. Kui endisel ajal teenimata nuhtlus ja laitus kui piiramatu autoriteedi avaldus vaikides vastu võeti, siis ei lepi sellega enam praegune noorsugu; ta tunneb enese haavatu olevat ja põgeneb täie teadvusega õpetaja edaspidise mõju alt ära. Muidugi peab õpetaja oma klassis pööre olemas, aga tema mõju ei tohi põhjeneda mingisuguse välise (näit. riigi) võimu peale, vaid tema enese kaaluva tahte ning küpsema isiku jõu peale. Sel juhtumisel omandab ta õpilaste usalduse ning poolehoidu, ja sellel alusel sünnib õpetamine ning õppimine hea eduga. Praegu näeb õpilane õpetajas nii mõnelgi juhtumisel enam vastast kui sõpra ja usub, et temaga võideldes igat abinõu, ka vale ning pettust võib tarvitada. Nii kaua kui siin ei võeta ette põhjalikku muudatust, jääb peaasi puudu. Opetaja ning õpilase vahel peab arenema ühtlustunne, mille alusel õpilane oma isiku juhtimise vabatahtlikult õpetaja kätte usaldab, tundes tema ülekaalu ning poolehoidu.

Nagu nägime, võib õpetaja mitmel puhul õpilase edasijõudmise peale halvasti mõjuda. Samuti selgub siit, misugused rasked ülesanded praegusel ajal õpetajal lahendada on ning kui palju jõudu ta nendega toime saamiseks vajab. Minule näib, et vanemad ei ole veel tõsiselt aru saanud, kui väga see laste huvides on, et õpetajaskond võimaliselt ning kõlbliselt võimalikult kõrgel

seisaks. See selgub sellest, et tihti katsutakse küll õpilaste töö halbu tagajärgi õpetaja süüks ajada, selle juures ei katsuta aga seda teelt kõrvaldada, mis õpetajaskonna edenemist takistab.

Sarnased takistused on aga töepoolset olemas. Vähene õpetajatest lugupidamine ja viletsad palgaolud peletavad ettevõtlikud noored inimesed juba alguset peale koolitööst eemale. Meie õpetajad, ise ei soovita neile, kellele selleks vähe tahtmist ning annet on, koolitööle asuda. Mitte ühel alal ei vali selleparast lapsed oma vanemate elukutset vähemal arvul, kui õpetajate perekondades. Kellele meie noorsoo tuleviku tähtis, see peab katsuma nende olude parandamiseks kaasa mõjuda — selleks, et tulevikus tekiks oma ülesannete kõrgusel seisev õpetajaskond.

Viletsad palgaolud võivad muutuda tuntavaks takistuseks koolitöös. Suuremates linnades on perekondadega õpetajad sunnitud palju aega ning jõudu kõrvalteenistuse peale kulutama. Kuna see enamalt jaolt jällegi õpetamises seisab, siis läheb selle juures kaduma suur osa värskest, kannatusest ning paenduvusest, mis muidu õpilaste osaks saaks. Siia juure tulevad veel erkusi koormavad rohkearvuliste kirjatööde parandamised suurtes klassides. Närvilised ja närvinõrgad õpetajad, kellest Erlenneyer kõneleb, on sagedasti nende olude saavutus.

Loodan, et kuulajais ei ole arvamine tekkinud, nagu oleksin ma oma teemast kõrvale kaldunud. Minu arvates on küsimus, kuidas oleks võimalik soetada igast küljest kõrgelseisvat ning töörohmsat õpetajaskonda, kõikidest kooliküsimustest kõige tähtsam. Ta on ka otsekoheses ühenduses õpilaste vähese edasijõudmise põhjuste selgitamisega.

* *
*

Nõnda saime ülesseatud küsimuse peale terve rea vastuseid. Kuigi kaebused õpilaste vähese edasijõudmise üle ilialgi päriselt ei kao, siiski võib põhjusi tundes seisukorda mitmeti parandada. Selle juures peavad kõik abiks olema — õpilased, õpetajad, vanemad ja koolivalitsus. Iseäranis tervitama peab vanemate ning õpetajate ühist töötamist noorsoo heaks; selle juures vä-

heneb tekkinud kibedus, kaob vastastikune süüdistamine ja tekib südamlük vahetõrge ning usaldus. Ka arstidel on siin suured ülesanded täita. Nad seisavad kui objektiivsed vaatlejad kooli ning kodu kõrval ja võivad mõlemil pool mõjuda õpetades, seletades ning hoiatades. Selles mõttes tervitan tänast läbirääkimist kui tulevase kaastöötamise tundemärki ja tänan südamest, et sel puhul ka õpetajale sõna lubati.

Dr. O. Stählin.

Toimetuse järel sõna. Eelpool avaldatud töö ilmus Saksa keeles juba mõne aasta eest. Ta on Müncheni arstide seltsi kooliosakonnas ette kantud kõnede kokkuvõte. Autoritest puudutab esimene küsimust arsti, teine — õpetaja seisukohast. Opilaste vähese edasijõudmise põhjused on ka meil peajoonetes samad; nende vastu võitlemine ei ole kerge ülesanne. Ootame õpetajailt selle küsimuse valgustamist meie olude ja kooli kohaselt.

Stiilõpetusest algkoolis.

A. Kivi.

Algkooli kava järele on igas klassis 2 tundi joonistamist, mis seal enne puudusid. Ilma et siin kohal pikemalt juttu teha selle tähtsuse üle, mis neil tundidel on laiaade rahvakihtide maitse ja sellega ühenduses meie tööstuse kunstilise külje tõstmises, juhin tähelepanu ühe asjaolu peale, mida algkoolide kavade kokkuseadmisel mitte ei tohiks ära unustada.

Ma mõtlen stiilide õpetust. Ilma stiilide kõige üldisemagi tundmiseta ei ole kõige väiksema kunstiline kasvatus mõeldav. Mis kunstiliselt kasvatatud tuleviku inimene oleks tulevase rahvakooli lõpetaja, kes käiks kui pime linna uulitsatel, ilma et näeks stiililisi väärtusi, mille poolest on võrdlemisi rikas Tallinn ja mida leidub ka mõnes muuski kodumaa linnas. Ka maal leidub mõndagi stiililiselt huvitavat, näit. kirikutes. Tähtsamate stiilide kõige tähtsamaid tundemärke peab tundma iga inimene, kes vähegi haritud inimese nime tahab kanda.

Teisest küljest ei saagi joonistuse alal stiilist mööda minna, kuigi seda tahetak. Joonistuse tundides tuleb tingimata tegemist teha stiililiste esetega, mudelitega. Selleks tarvitatakse Eesti stiili kirje, kanne ja kirne, aga tulevikus — ka tingimata muid stiilise esitavaid asju. Ka mitmel teisel õppial on kokkupuutumise punkte stiilidega, näituseks maateadusel, ajalool jne. Ehk võtame kas või lihtsad pussnoa tööd. Olen ise näinud, kuidas õpetajate suvekursustel huvitusega puutükki vestes neid stiililisi algvorme on

katsutud jälgida, millega kursused tutvunesid joonistuslistel loengutel.

Kuid see on kõik veel vähene. Tähtsam on, — ja see on enam kui päevaselge, — et meie noor isesisivus meile muude paljude uute ülesannete seas veel selle juurde on toonud, kuidas meie tööstuslistesse toodetesse, millesse see sünnis, võimalikult rohkem maitset panna, et meie tööstussaadused võiksid teed leida välismaa turgudele, luues Eesti nimele ja tööstusele ühtlasi väljaspool kodumaa piirisid head kuulsust. Et Eesti tehaste tooted välismaa turgudel ühed enamõuetavatest kaupadest oleksid ja mitte ei kuuluks niisuguste maade omade hulka, kelle kaupadest mitte ükski välismaal ei taha keegi heameelega teada, nagu see on olnud varem näituseks Vene kaupadega, mida oma inimesed halvaks panid, — selleks peab katsutama järjalt tõsta maitse ja stiililise tundmise tasapinda just meie rahva töötavate kihtide seas.

Siis tõuseb kõigi toodete kunstiline väärtus, nägusus ja peensus.

Seda teoks teha ei ole mitte raske. Iseäralisi tunde ei ole selleks muidugi mitte tarvis. Stiilid peavad joonistamise tundidel läbi võetama. Ainult kindel koht tuleb stiilidele algkooli kavasse ära määrata — nimelt kahe viimase õpiaasta jooksul — et õpilased asjasse veidigi võiksid süveneda. Kui nad stiilidest näituseks ainult viimased õpiaastal kuulevad, siis jääb asi neile üheks ja võib kergesti ununeda. Peale selle korraldatakse õpilastele peajasjalikult just

viimasel õpiaastal ekskursioone pealinna ja mujale, ja siis ei tohi jätta juhust tarvitamata, tutvustada õpilasi peahk maakonnalinna stiililiste ehitustega.

Just selles oleks üks sarnaste ekskursioonide tähtsamatest ülesannetest.

Siin võidakse vastu vaielda, kust võtavad meie algõpetajad tarvilised stiililised teadmised?

Nii halb aga asjalugu selles suhtes ei ole, kui arvatakse. Minevase aasta suvekursuste joonistamise eeskavasse olid stiilid mahutatud, ja tuli mul enesel neid lektorina Läänemaa suvekursustel õpetada. Pean tunnustama, et õpetajate poolt asja vastu suurt huvi leidsin. Kus aga huvi leidub, seal leidub ka teid asjaga tutvumiseks. Oma osa peavad andma tähendatud suvekursused, aga ka välismaa kirjandust tuleb siin abiks võtta. Oieti on siiski mitmed õpetajad sellekohase õpiraamatu puudumise peale tähendanud, mis oleks kokkuvõetud ja ka meie oludele kohane.

Neid häali tähele pannes asuti pealinnas teose kallale, mis peaaegjalikult stiilidele pühendatud ning kõige pealt riigi pealinna ja m. stiililiste ehituste peale tähelepanu juhib. Vahest ilmub sellel alal veel midagi uutki, ja nii saaksime sellest asjast üle.

Ainus asi on, mida unustada ei tohitaks: stiilide õpetus algkooli õpikavasse tarviliselt määralsisse võtta. Ilma selleta oleks praegune joonistamise õpikava oma stilisatsioonidega ja laadiliste põimete kokkuseadimisega poolik ja aukline. Algkoolis jagatavad stiililised teadmised peavad muidugi olema kõige üleüldisemad. Kuid õpetajad peavad muidugi ise rohkem teadma, et osata pakkuda õpilastele seda tuuma, mis paneks õpilastes kindla aluse stiilitundmisele, mis võiks sealt edasi areneda keskkoolis või elus, selle järele kuhu kellegi tee viib.

Õpivahendite küsimus.

J. Aan.

Opivahendid on vist küll asjaks, mille tarvidus ning tähtsus päevaselge igale õpetajale, isegi igäühele, kes vähegi õpetamisega on tegemist teinud.

Teistsugust keelt peame hakkama rääkima, kui pöörame küsimuse juurde — kui palju seda tarvidust väljaspool kooli on hinnatud, kõige pealt neis ringkondes, kellest ararippuv on olnud meie enama jao koolide õpivahenditega varustamine. Leidub veel praegusel ajal kaebtusi, et ühes kohas näit. õpetaja on sunnitud klassi tahvli asemel tarvitama kollaseksvärvitud ust; teises kohas puudub kriit, ja õpetaja peab teda omal kulul muretsema j. n. e. Sarnased teated ei ilmu meile maa õpetajaile sugugi mitte üllatuseks, sest analoogilisi fakte võime õige sagedasti leida, kui ümberringi vaadata.

Ei tarvitse sugugi asuda statistiliste andmete kogumisele selleks, et pilti saada, kuidas meil üks ehk teine kool õpivahenditega on varustatud. Tuleb ainult teada, kes oli kooli õpivahenditega varustajaks, ja meie võime vast koguni õige vastuse saada; võime

kahtlemata tõena võtta, et vähemalt 99 kooli kohta saja hulgast teatud ühtlane pilt maksev on.

Kõige halatsemisvääriisemas seisukorras on viibinud õpivahendite poolest meie sennised vallakoolid, kus õpivahenditega varustamine koole ülespidavate valdade ülesandeks on olnud. Peale klassitahvli leiame vast sennises vallakoolis Euroopa Venemaa kaardi, arvelava, heal juhtumusel ka gloobuse — ja see on harilikult kõik. Nendegi väheste asjade saamine oli ajalooliselt tingitud sagedasti kõige valjematest inspektorite pealekäimistest ning ettekirjutustest. Pealegi ei ole veel kõik, mis vallakoolides leidub, igakord mitte vala kulul ning hoolitsemisel muretsetud. Mõndagi on inspektorid direktsiooni tarvitada olevate iseäraliste summade arvel muretsevad, nähtavasti ära tundes, et valdade kaudu raskem kui raske on midagi kätte saada. Sarnane on näituseks Ramma kooli gloobuse tekkimise lugu.

Oieti ütelda, ei ole ka midagi liig imestamise vääriis, et vallad oma üles-

andeid õpivahenditega varustamise asjus tarviliselt ei ole täitnud, sest et õpivahendite tarviduse ning tähtsuse üle õieti otsustamiseks tarvilik on, kui mitte tegelik õpetamisasja tundmine, siis igatahes teatud arenemistasapind, kuna meile üleüldiselt teatud on valdu juhtivate tegelaste arenemistasapind. Erandina ilmuvad õpivahendite poolest mõningad neist vallakoolidest, kus õpetajad 1912. a. hakkasid kroonu poolt palka saama, nimelt kutsega õpetajad, kus juures vallad olid kohustatud senise õpetaja palga, seal hulgas ka õpetaja endise palga maarendina välja andma õpivahendite ning kooli kantselei kuludeks.

Valdade teatud hoolitsemise ning pealetulnud sõja tõttu jäi viimane kohustus valdade poolt enamalt jaolt täitmata. Uksikud koolid said enesele sel teel siiski mõnda, enamalt jaolt õpetajate agaral pealekäimisel, mis aga teinekord õpetaja vallaga päris sõjajalale seadis. Läänemaal sai Liivi vald järgmise asjaga hakkama. — Tolleaegse Liivi kooli õpetaja Jüri Uustalu poolt vallandõukogule heaksarvamiseks saadetud õpivahendite ja raamatute nimekirja saatsid vallaisad, ilma et seda arutamisele oleksid võtnud, otseteed inspektori kätte ühes palvega, et õpetaja Uustalu vastutusele võetaks selle patu eest, et nimekiri kui ka selle juures olev vahekiri Eesti keeles oli kirjutatud. Ja nõnda vist jäidki Liivi kooli jaoks kavatsitud õpivahendid muretsemata.

Paremal järjel on endised ministeeriumi koolid ja kroonu algkoolid, kuna nende õpivahenditega varustamine kroonu kulul sündis. Mõned kroonu algkoolid võisid õpivahendite poolest isegi kõrgemate algkoolidega võistelda.

Kui heidame nüüd pilku selle peale, kuidas on meil lugu koolide õpivahenditega varustamisega praegu, siis peame ütleva, et meil tõsise tagurpidiminekuga tegemist on, sest mitte ainult senised vallakoolid, vaid ka sennised kroonu algkoolid ja ministeeriumi koolid on enamalt jaolt valdade hoolde jäetud. Viimaste võimise kohta ses suhtes räägivad eelpool toodud tõendused selget keelt. On kindel, et meie igapäevaste algkoolide õpivahenditega varustamise asi meil surnud punktisse on jõudnud, kuhu ta kahtlema-

ta ka edaspidigi jääb, kui mitte ootamatut pööret ei tule. Mulle näib, et praeguste olukordade juures isegi kantselei tarvete ja kriidi muretsemine õpetajate taskude kulul sünnib; selle asemel, et selleks igakord kopikaid vallalt minna norima, tehakse seda omal kulul. Enne oli vähemalt seks otstarbeks õpetajale juba ametisse kauplemise ajal kindel summa määratud.

Samuti on meil praegusel ajal lugu ka valgustamisega, mida ka mõnesugusel määral nagu õpivahendis tuleb võtta, kui silmas pidada vihkude parandamist ning õpetaja enesetäiendamist.

Mulle on teadmata, — kuidas on lugu valgustamisega mujal pool valdades, aga üleüldiselt kõigub valdade poolt antava petroleumi hulk vist küll pisut alla seda normi, mis mõisa moonamehed peavad saama seaduse järele.

Arusaadav, et õpetajad, kellele õpivahendite küsimus igatahes kõige lähedamana tundub, sarnaste olukordadega ei või leppida. Ei või ka sellega leppida riik, kui meil haridust vähegi väärtiselt tahetakse hinnata. Loomulikult tekib siin küsimus, — mida tuleks siin ette võtta?

Ilma pikema jututa tuleb siin vastata: õpivahenditega varustamine peab olema asutuse ülesannetes, kellest võib loota, et temal ei puudu asja tarviduse ning tähtsuse üle otsustamiseks tarviline arenemistasapind. — Niisugusena vast võiks ette kujutada maakonna valitsust ja eraldi just maakonna koolivalitsust. Nimelt maakonna koolivalitsuse juhataja üks tähtsamatest ülesannetest peaks olema koolide õpivahenditega varustamine. — Täheandan, et maakonna koolivalitsuse juhataja funktsioone enesele sarnastena ette kujutan, kui endiste Vene semstvode kooli osakondade juhatajatel olid. Ka viimaste ülesanneteks oli koolide õpivahenditega ning õpitarvetega varustamine. Ületülde oli nende tegevusala puhtmajandusline. — Meil aga näib asi selle poolest kurnis segane olevat, ja vist ei tea koolivalitsuse juhatajad isegi ütelda, mis sugused on õieti nende ülesanded, — kas majanduslised või pedagoogilised. Iseenesest on ju koolivalitsuste juhatajate tegevusala küllalt lai, et ainult majanduslise organisatsiooniga võiks leppida. — Pedagoogilised asjad, seal

hulgas ka pedagoogilise sisuga ministeeriumi korralduste edasitoimetamine võiks koolinõunikkude ülesandeks olla.

Vähem tähtis on küsimus, — kust võtavad maakondade koolivalitsused summad opivahendite jaoks.

Minu arvates võiks asjast nõnda üle saada, kui kohustada valdu endist õpetajaile maksetavat palka, seal hulgas ka maa renti, maakonna koolivalitsusele iga aasta välja maksuma, kus juures rahuaegne palgasumma vähemalt 20-ne kordselt tuleks võtta, nagu see rahuaegse rubla kohta on ette nähtud. Loogilisem oleks muidugi rahuaegset palka sedavõrd suurendatult võtta, — kui võrd õpetajate palgasumma on suurenenud. Ka võiks valdade eelarveid opivahendite summadest koguni vabastada, kuna maakondade kasuks nõuetavaid summe vastavalt tuleks suurendada. Kumba viisi raha nõutamine otstarbekohasem oleks, — seda tuleks muidugi kõikkülgse läbikaalumise alla võtta.

Peale selle võiksid maakonna koolivalitsused, organiseerides asja õpetajate ning lastevanemate kaasabil, opivahendite muretsemiseks ära kasutada need ettevõtted, millest ma kirjutasin «Kasvatuses» ilmunud artiklis «Omapärase Eesti kooli loomisel» möödäläinud aasta augusti kuul. Kahtlemata teostatav oleks, näituseks, juurvilja kasvamine õpilaste poolt opivahendite muretsemise otstarbeks.

Maakonna koolivalitsuse algatus oleks siin selles mõttes otstarbekohane, et siis ettevõtte enam-vähem üldise iseloomu omandaks, mis ka kohtadel asja edu mõnel määral kindlustaks.

Muu seas olgu öeldud, et minul, näituseks, järgmise vastoluga tegemist oli.

Soovitasin lastele labidaid kodunt kaasa tuua, et käsitöö tundi marjapõõsaste ümberkaevamisega tutvustamiseks ära kasutada. Selgus, et paljud lapsed labida kaasatoomiseks vanematelt luba ei saanud. Oeldud, näit., «Eks ole asil

Ennem'alt oli koolis piibli-lugu ja katekismus, — nüüd viimaks hakatakse nuiade ja kaigastega kooliskäima. Saaks aga ettevõtte üldiseks ajaks, siis oleks igatahes sarnased nähtused varsti kõrvaldatud.

Mainitud ettevõtete kaudu avaneks üksikuile maakondadele vaba võistluse võimalus koolide majandusliselt paremale järjele tõstmises. Maakondade õpetajaile ja iseäranis maakondade koolivalitsustele võiks see võistlus oma jagu huvi pakkuda.

Kuid kuivõrd neil ettevõtetel küll edu ka oleks, ilmuvad nad siiski asjaks, mis enam-vähem eraalgatusest on tingitud.

Koolielu normaalse käigu suhtes on aga tarvilik, et koolide opivahenditega varustamine viibimata mõnel määral ametlikult oleks kindlustatud.

Selleks peab asja kohta kindla seisukoha võtma ning õpetajaskonna organisatsioonide kaudu võimalusi leidma, et koolide opivahenditega varustamine maakondade ülesandeks tehtaks. Lõpuks olgu tähendatud, et Koeru õpetajate selts oma peakoosolekul 6. veebruaril s. a. käesoleva küsimuse kohta järgmise resolutsiooni vastu võttis:

«Silmas pidades, et valla omavalitsused, kelle ülesandeks on meie enama jao koolide opivahenditega varustamine, opivahendite tarviduse ning tähtsuse üle otsustamiseks küllalt asjatundjad ei ole, mille tõttu meie enama jao koolide opivahenditega varustamine kõige halatsemisväärilemas seisukorras viibib, — tuleb opivahenditega varustamine maakondade koolivalitsuste ülesandeks teha. Et see otsus seadusandlikul teel võimalikult rutemelt teostamist leiaks, selleks paluda maakonna liitu ühiselt teiste maakondade õpetajate liitudega samme astuda. Jääme tõsiselt lootma, et see otsus õpetajaskonna poolt vääriolist vastukaja leiab!

Organisatsioonide teated.

Teated ühis-Soome koolikongressi ettevalmistusest.

Ühis-Soome koolikongressi Eesti toimikond on senni kuus koosolekut ära pidanud. Toimikonna tegevus seisib peaaegjalikult ülemaalse töö korraldamises, rahalise jõu soetamises ja läbikäimises kongressi peatoimkonnaga ja referentideks kutsutud isikutega.

Toimikond ilmutas trükist «Kutse Ühis-Soome koolikongressi tööle» ja saatis kätte kõigile koolidele ja paljudele asutustele ja isikutele. Kui teda mõnel pool ei saadud, siis on toimikond valmis teda saatma. Opetajate liitudele on ette pandud moodustada kohalised toimikonnad, kes tööd korraldaks kohtadel. Sarnased toimikonnad on juba mitmel pool moodustatud, nagu Läänemaal, Narvas, Järvamaal, Võrumaal j. m. Mõned toimikonnad ilmutavad elavat tegevust, nagu Tallinnas ja Võrus. Võru toimikond on ilmutanud trükitud kutse «Kollegadele». Võru toimikond tahab oma piirkonnas kõik töö oma otsekoheselt juhatusel teha ja kõik teated Eesti toimikonnale oma kaudu saata. Töö on alanud näituse korralduse asjus, milleks on moodustatud 11 eritoimikonda, kes eeltöid teevad. Näitus korraldatakse mai kuu lõpul Võrus. Selle korralduseks saadetakse juhtnõõrid kohtadele. Näituselt viiakse osa asju Tallinnasse, kust veel osa Soome läheb. Võru toimikond nõuab kõigilt koolidelt viimaste ajalugu. Kui seda võimalik ei oleks saata, siis peaks vähemalt teatama, mis põhjused takistavad seda tegemast. Ka koolimajade ja koolitööde fotografeerimist tahab Võru toimikond toimetatada ja päevapiltniku välja saata. Katsetakse pildistada ja plaanid teha tüübilistest koolimajadest ja ruumidest, õpivahenditest ning õpilaste elust. Viimaks antakse veel juhatus Soome keele õppimiseks.

Ka mõned teised toimikonnad töötavad agaralt, kuid mõnelt poolt ei ole veel teateid tulnud toimikonna moodustamisest.

Kongressi kulude katmiseks on mõned asutused ja koolivalitsused (Ühistöö, Harju maakonnavalitsus, Viljandi maakonnavalitsus) abiraha määranud, teistelt on seda loota.

Eesti toimikond sai peatoimikonnalt teateid kongressi korraldusest ja sektsioonidest. Ajaloolised ja oleviku ülevaated kavatakse kokkuvõttes avaldada trükis. Üldissulisel kõned tulevad esitusele üldkoosolekul, kus eestlased võivad esineda 2—3 kõnega. Erikuksimuste jaoks moodustatakse sektsioonid, mille arv ei ole veel kindlaks määratud. Senni on kavatud järgmised sektsioonid: 1. algkooli s., 2. keskkooli s., 3. kutsekoolide s. ja 4. Lastekaitse s. Eesti toimikond pani veel ette moodustada «õpetaja» sektsiooni.

Kõnelejad üldkoosolekul ja osalt sektsioonides on juba peatoimikonnale teada antud, kes lõplikult otsustab, millised kõned üldkoosolekul, millised sektsioonides ettekandele tulevad.

Peatoimikond soovib kongressi juhise ära trükkida ka 5—6 Eesti laulu ühiseks laulmiseks soomlastega. Laulud valitakse välja ja saadetakse lähemal ajal Soome.

Juba on tulnud ülesandusid Soome sõitjailt. Loota on, et nüüd, kus asi kohtadel tuttavaks saab, end paljud teatavad. — Mõnelt poolt päritakse järele kulude suurust. Selles küsimuses on aga raske vastust anda: see ripub sõitjate arvust, raha kursist, sõitjate varustusest jne. Loota on, et kongressile sõiduks laev saadakse, mis sõidu müüdi palju odavamaks teeb, kui sõit eraviisil maksma läheks. Toimikond saab alles siis selgust asja kohta, kui tal teada on sõitjate arv ja nende soovid. Selles pärast ei tohiks viivitada ülesandmisega.

Kongressi kordaminek oleneb sellest, kui agaralt kohtadel töötatakse.

—a—

Järvamaa Opetajate Ühdu asemikõnekoosolek 29. ja 31. jaan. 1920 a.

Koosolek 29. jaanuaril.

Koos on: Paide, Beetri, Lürri ja Järva-Jaani ühingute esitajad.

Koosoleku juhatajaks valitakse hr. Ruusman, protokollkirjutajaks H. Rõut.

Lapa ühingu tegevuse üle läinud aastal annab aru hr. Summer. Tegelikult alustas Lapa ühingu tööd 14. märtil

1920. Aasta jooksul on peetud 9 juhatuse ja 8 peakoosolekut, mis osavõtjate poolt võrdlemisi rohkearvulised olid. Liikmeid oli ühingu alguses 10, mille arv aga aasta lõpuks 33 peale tõusis.

Ühing on püüdnud õpetajate majanduslike külje parandamiseks samme astuda ja ka oma liigete waimlisele arenemisele kaasa aidata. On ajutamisel ühingu raamatukogu, milliseks otstarbeks 4616 marka kottu kogutud

Peetri ühingu oli peakoosolekuid 3 ja juhatuskoosolekuid — 3. Ühing algas oma tegevust aprilli kuul.

Järwa-Jaani ühingu aruandja hr. Väli teatab, et ühingu tegevust õpetajate loidus takistamat. Ühing on juba üle aasta töötanud, kuid ligi kakssümmend wiis protsenti õpetajast on jenni käiesti ühinguft kõrwale jäänud.

Üleüldine loidus on ka Paide ühingu tegevuses — eestkätt juust keefkooli õpetajate poolt — ilmiks tulnud.

Üldiselt peab aga tähendama, et õpetaja autoriteet niikasti seltskonnas kui ka õpilaste ees tarwilises kõrguses ei seisja ja seda majanduslike kitskuse pärast. Meie õpetajaskond on junnitud olnud jenni kõlgades elama ja kõrwaltjaadawa abi waral (wane-maist ja teistelt ligemateft sugulastelt tasuta toidumoonna jaamise waral) kuidagi moodi läbi ajama. Tahetaks õpitoõ wiljakust tõsta, siis peaks ka õpetajaille ajakohast taju töö eest maksetama!

1920. aasta aruame wõetakse 11.339 marga 67 penni hissetuleku ja 7494.13 m. wäljamineku juures ühel häälel wastu.

Otsustatakse liidu juhatusele ülesandeks teha maakonna, linna- ja alewite-walitsuste poole Järwamaal pöördwa ettepanekuga, et õpetajaille, kes omawalitsustelt põhipalka saawad, samal alusel arstiabi korraldataks, nagu see riigiteenijail, wõimaldatud.

Koosolek 31. jaan.

Koos on Paide, Lõri, Koeru, Peetri, Järwa-Jaani, Tapa ja Käru ühingute asemikud.

Liiknemaksu otsustatakse 1921. aastal järgmiselt wõtta: 1. ja 2. järk — 180 mrf., 3. ja 4. järk — 150 mrf. ja 5. järk — 120 mrf. Eisse nõuda tuleb liiknemaks poolaasta wiisi, maksu tähtaegadeks 1. aprilli ja 1. oktoobrit määrates.

Käesolewa aasta eelarwe wõeti wastu 61.000 marga tulu-kuluga.

Liidu juhatuse waltatse: hrad Joh. Kana, M. Väli, M. Kõut, A. Kõut, Joh. Tomson, A. Eglon ja prl. E. Kaks.

Juhatusse ligete kandidaatideks: hr. P. Leht, M. Wain, E. Praks ja P. Liis.

Revisjonikommisjoni: hr. Summer, Ruus ja Mägi, neile kandidaatideks — hr. Paal ja pr. Freiberg.

Narwa Eesti Õpet. Seltsi tegevus 1920. a.

Aasta jooksul oli 9 peakoosolekut, millest keefimiselt üle 50 prots. osa wõeti, 27 juhatuse koosolekut ja 3 kasmatusteabustliit kõnekoosolekut. Samal aastal astus selts E. Õpet. Liidu liikmeks. Liikmeid oli aasta algul 29, tuli juurde 56, astus wälja 11; aasta lõpul oli 74 liiget, seega peaaegu kõik Narwas ajuwad Eesti õpetajad. Seltsi arwas oktoobri kuul Narwa rahwailikooli, mille loenguteft wõttis osa üle 700 kuulaja.

Tulusid oli aasta jooksul 6578 mrf., kulufid 3400 marka.

1921. a. eelarwes ettenähtud tulusid 25.378 marka, kulufid 20.900 marka.

Juhatusse liigeteks on: J. Eõster — esimees, L. Käbin — esimehe abi, K. Maasik — laekahoidja, K. Sajor — laekahoidja abi, M. Karin — asjaajaja, W. Eõster — asjaajaja abi.

Revisjonikommisjoni liigeteks: A. Malstein, A. Wõhmann, M. Weinbaum.

Õpitaja Narwa linna haridusnõukogus 1921. a. peale — M. Sell.

Õpitaja E. Õpet. Liidu asemikudekogus — J. Eõster.

Järwamaa õpetajate päew Paides 30. ja 31. jaanuaril 1921. a.

Juhatusse waliti J. Kana, A. Eglon ja M. Väli; sekretariaati neiu Kaks, Sint ja hrad Kaks, Leht, Wain ja Kooswald.

M. Väli kõneleb organisceerimise küsimuseft. Järwamaa õpetajaid ei saa kangeltki weel organisceerituiks lugeda. Paljud on liidu liikmeiks ainult nimepidi; täiesti kõrwal seisab umbes 15 protsenti. Referent tutvustab koosolijaid E. Op. Liidu W. Kogu poolt wastuwõetud kodukorraga ja rõhutab liitumise mitmekülgselt wõimadust.

Referaadile järgnewad elawad läbi-rääkimised.

J. Kana: Op. Liidule wastutõotamisel püütakse temale anda mingisugune

liig pahempoolne ilme, mis aga täiesti põhjendamata on, kuna nii kehtkohas kui ka sohtadel mitmejaguste poliitiliste ilma- maadetega inimesed käsitäes töötavad. Sp. Liit, jäädes poliitilistest erakondadest väljaspoole, peab puhast hariduspoliitikat ajama. Organisaatsioonide tegewus peab olema kindel, peab olema distsipliin. Iga pahe vastu tuleb välja astuda. Kongressidel ja sp. päemadel tehtud otsused peawad olema õpetajatele autoriteetfjed. Tuleb luua jeltškond, kes õpetaja ja kooli ümber koonduks ning hariduspiüüdeid toetaks. Abinõudena selleks oleks — muusika, sport, kõned, käsitöö jne. Õpetajate organisaatsioonide kui ka üffiku õpetaja autoriteedi rawitsemiseks tuleb pakkuda wastastikku toetust.

Meerits: Sp. organisaatsioonidel peab olema poliitiline platworm üldse ja majanduslike olutorra tõstmise juhtes eriti.

Meeritsi wäitele waieldakse mitmelt poolt wastu.

Koolindumif Ulf teeb ülemaate Järwamaa koolidest. Läbi käidud on 54 alg- ja 4 kehtkooli. Koolitõõle on juureks ta- fistuseks wiletjad kooliruumid. Heas seisukorras on ainult kahe kooli ruumid, teised jätamad palju soowida. Silmatorikaw on üldiselt walitsem mustus ja korratust. Koolid on enamasti kõif maaga warustatud; tingimata tuleks iga kooli juure asutada aed. Üks õpetaja on selleks alguse teinud. Ta kohustas iga õpilast wähemalt 50 õuna jeemet maha külmama; noored puud jätkatakse pärajt õpetaja juhatusel. Koolil on ka oma wäike puukool.

Koolide pedagoogiline külg on mitme- sugune, mitmest asjaolust tingitud.

Läbirääkimistel wõetakse wastu S. K a n a ettepanek: Ühingud edendagu õpetajate wähelist läbikäimist proowitundidel ja üffikutel tundidel käimise kaudu.

Wõõraste keelte küsimust arutades leiab S. K o o s , et sel alal praegu segabus walitseb. Soowitab Sakja keelt esimese wõõra keelena õpetada.

S. K a n a soowitab keelte õpetamisel õpilasi gruppidesse jagada.

Koolindumif Ulf leiab, et wõõraste keelte õppimine algkoolis wõimata on; soowitab jeda alles kehtkooli klassides teha.

S. K a n a tutvustab koosolijaid uue palga- ja eaduse eelnõuga.

Maakonna kooliwalitsuse juhataja S ö ö b o r annab seletust õpetajate palga- dest. 60—70 õpetajat maakonnas jaa-

wad ainult 1600—1700 m. kuus. Sar- nane seisukord on haridustõõle kahjulit ja otse katastroofiline palgasajajale. Wõrdle- teiste ametnikkude palgadega ja leiab, et näit. liht politseikordnikud 3000—4000 m. jaamad. Soowitab õpetajail oma õi- guste taotlemiseks liituda ametiühisus- tega.

Wõetakse wastu resolutsioon: Palga- ja eaduse läbiviimist tuleb kiirustada; palga- peab õpetajatele nii palju maksetama, kui riigiteenijatelegi, lugedes riigiteenijate kõrgemast jargust.

Organiseerimise küsimuses wõetakse wastu terme rida otsust, milles toonita- takse sp. kongresside ja päemade otsuste täitumise wajadust.

Jargumisel ülemaalisel kongressil tuleks maksma panna üldine Sp. Liidu kodu- kord, jenni aga tuleb käia Liidu aj. kogu poolt 3. jaan. s. a. wastu wõetud kodu- korra järele.

Õpetajate organisaatsioonid peaksid ole- ma elawas läbikäimises üksteisega ja keht- organisaatsioonidega. Kehtorganisaatsioonid peaksid katsuma aegajalt kohtade peal koosolekuid toime panna, kus juhtiwad jõud ules astuksid jelgitawate kõnedega.

Ühinguif, kes oma tegewuses loiud, peaksid katsuma maakonnaliit kui ka naabruses olewad ühingud tegewusele wir- gutada, tarwiduse järele oma tegelasi ko- hale jaates nõu pidama ja jelgitama ras- kuifi sünnitawaid küsimusi.

Kõifi nõudumisi ja ettepanekuid esitagu organiseeritud õpetajad koolile ja omawalit- justele ühinguif ja liitude kaudu. Riis- jama peab ühifelt reageerima nende läit- mata jätumise puhul, ja asi wiidagu S. O. Kehtliidu kaudu haridusministeeriumi, Riigikogusse, riigikohtusse ehk arwaliku arwamiseni.

Liidud peawad aktiivsemalt ja energi- lijemalt nõudma õpetajatele puhkepalka, niisama ka palgaolude parandamist. Oma nõudumiste läbiviimiseks tuleb tarbetor- ral abiks wõtta hulgalise wõitluse abinõu- sid tõõseisaku näol jne.

Koolitorralduse alal nõudku ühingud kõige pealt koolinajade koraseadmist, mi- me jaostonnaga töõ lõpetamist, koolidele õpiwahendite ja raamatukogude murekse- mist, koolimaade küsimuse kiiret lahenda- mist, koolimaade ja mänguplatside asuta- mist, kuueaastase algkooli kiiret teasta- mist jne. Õpetajate ühingud soowitagu wabadele kohtadele kandidaate organiseeri- tud õpetajate seast. Profeksionaal-eetika

tunnistuste nõudmine seatagu ajimehes järjekorras üles ja ärku lubatagu ühtegi kandidaati ilma sellekohase tunnisisesta koha peale registreerida.

Märkus: Professionaal-eetike tunnistused antakse välja sellekohase ajutise juhatuskirja põhjal, mille büroo lähemal ajal koostab.

Maafondade liidud nõudku kindlalt, et nende asemikkudel lastaks osa võtta maakonna haridusnõukogu tööst kahe täiskasvanu- ja ühe lapse läbi.

Ajakirjas „Rahvatuses“ seatagu siiski niisugune osakond, kuhu iga ühingu piirkonnas olevate vabade kohtade üle teated alati saadetakse, ära tähendades tühjare kohtade head ja halvad küljed.

Õpetajad katjugu luua kohtadel hariduse edendamise ringkonnad väljaspool kooli kes koolieluga tuttavad oleksid ja tarvilise korral õpetajatele ning koolile toeks võiks olla.

Koolioliitika juhtimist tuleb teravalt filmis pidada ja tarbe korral mõjuvate abinõudega selle peale reageerida.

Kohas, kus ei täideta õpetajaskonna õigustatud nõudmist, kus koolimajad ja töötajad ei võta kooli ja õpetajate eest hoolitsemise puudulit, ehk kus õpetaja tagendatud ilma keskliidu nõusolekuta, kuulutatagu boikoti alla kuni puuduste kõrvaldamiseni, sellest avalikult teatades, ühes põhjuste ettetoomisega. Seal varem teeninud õpetajatele oldagu abiks paremate kohtade otjimiseks.

Paremate õpijõudude kõrgemasse järku tõstmiseks tehtagu tarvilised ettepanekud ja nõutagu nende läbiviimist.

Püütagu „Rahvatuses“ ja teistes ajakirjades võimalikult mitmekülgselt valgustada kooli olusid; nõutagu määrnähuste kõrvaldamist. Niisama teatagu „Rahvatuses“ ja ajakirjanduses kõigest ettepoole ja läbiviidud parandustest ja katsetustest.

Omavalitsuse ajutuste valimistel tuleb kaasa mõjuda, et koolivalitsuste etteotsa pääseksid isikud, kes õpetajaskonnale vastumõetavad.

Tuleks nõuda, et õpetajate ametisise määramine ja ametist tagandamine sünniks ainult maakonna liitude nõusolekul, kellele kohalikud ühingud võivad esineda sellekohaste ettepanekutega. Ametist tagandamise puhul peab liidul õigus olema uurimiskomisjoni moodustada küsimuse kohta seisukoha võtmiseks.

Järgneb Meerits'i referaat „Koolimaad“. Referaadile järgnevad elavad läbirääkimised. Mõtetajse vastu järgmised resolutsioonid:

Järvamaa õpetajate päem otjustab: 1) Nõuda, et koolivalitsused ja hoolkoguud teie eest hoolt kannaks, et igal maal ajutal koolil seaduses ettenähtud määral maad oleks. 2) Kus wanad koolimajad wiletjad, seal nõutagu, et kool lähemasse wõijamajasse üle widads ja wõija rohaid ühes juurewijaaiaga koolile tasuta tarwitada antaks. 3) Nõutagu, et koolimaa ilma rendita õpetajail tarwitada oleks. 4) Endised koolide maad, kui need wahepeal on rendile antud, peawad 1921. a. 1. maist koolidele tagasi antama. 5) Koolimaade rentnikud, kui nad on kooliruumides elamas, peawad teistesse ruumidesse paigutamata, mis mitte koolimaa peal eiaju. 6) Kui kooli juures maad üle seaduses ettenähtud normi on, siis ei tohi seda maad kõrwalistele isikutele wälja rentida, waid see peab õpetajaille tarwitada jääma ja ainult wiimaste loaga wõib seda eraisikutele rendile anda.

Pärast Epliku refer.: „Kooli näitused“ mõtetajse vastu järgmine otjus: tehakse Järvamaa Liidu juhatusle ülesandeks kooliaja lõpul maakonnalist koolinäitust korraldada.

Järwa maakonna koolivalitsuse juhataja tutvustab koosolijaid teotfilolema kooliwõrguga. Üldse saaks maakonnas kooliwõrgu läbiviimisel 30 algkooli ja 17 täienduskooli olema. Õpetajate päem tunnistas pärast pikemaid mõttenahetusi kooliwõrgu kawa otstarbekohajelt wäljatöötaks, kus juures aga kohaliste ühingu tepanekud arwesse tulewad wõtta.

Läbirääkimiste all jalgitatakse kohaliste koolivalitsuste tegevust. Need asutused ei täida kaugelki oma ülesannet. Samuti leitakse loikamas olewat ka koolide hoolkoguud.

Et õpetajail kergem oleks koolivalitsusega asja ajada, siis otjustatakse wallawalitsustelt nõuda, et iga kooli juure „Kiigi Leataja“ tekitaks.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkude kogu koosolek.

Et parempoolses ajakirjanduses on wiimasel ajal Eesti Opetajate Liidu juhatusle mitmesuguseid raskeid süüdistusi ette heidetud, ägedusega terve juhatus ja ta üksikute liigete kallale kipunud

ja püütud seletada, nagu ajaks Liidu juhatus mingisugust isiklikku või kildkonna poliitikat («Päevaleht» nr. nr. 9, 18, 36, 40; «Kaja» nr. nr. 9, 30; «Postimees» nr. nr. 31, 43), kuna Liidu juhatuse poolt toodud õiendusi ei võeta arvesse, otsustasid E. O. L. juhatuse Tallinnas asuvad liikmed: J. Annusson, J. Piiskar, O. Reinok, J. Rummo, E. Martinson, J. Kana, V. Peet, Aug. Ounapuu, N. Neuhaus, A. Kuusik ja E. Nipmann — koosolekul 21. veebr. s. a., oma volitused mahapanna, et võimaldada õpetajaskonnal avaldada oma arvamist. Selle otsusega ühinemisest teatas kirjalikult Tartus asuv juhatuse liige K. Treffner ning Tallinnas asuvad kandidaadid: K. Ounapuu, H. Kikajon ja H. Roos. Kuna selle tagajärjel ei jää juhatuse asukohta ainustki liiget, otsustas Liidu juhatus uue juhatuse valimisteks kokku kutsuda Liidu asemikkude kogu 31. märtsil s. a. kell 11 e. l., Liidubüroos, Tallinnas, Pikk t. 54.

Koosoleku päevakorras oleksid järgmised küsimused: 1. Koosoleku juhatuse valimine. 2. Liidu juhatuse aruanne 1921. a. tegevuse kohta. 3. Liidu revisjonkomisjoni aruanne. 4. 1921. a. üleriikl. õpetajate kongress. 5. Uhissoome koolikongress. 6. Uue juhatuse valimine. 7. Ettepanekud kohtadelt. 8. Koosolekul algatud küsimused.

Ei tule 31. märtsil keha 11-eks tarihilist asemikkude arvu kokku, on uus koosolek sama päevakorraga samal päeval kell 2 p. l., otsusvõimne vaatamata kokkutulnud asemikkude arvu peale. — Seilest Teile teatades palub E. O. L. juhatus päevakorras olevaid küsimusi kohtadel läbiharutada ja oma asemikka volituste ja juhtnõõridega koosolekule saata.

Esimees: J. Annusson.
Sekretäär: J. Rummo.

Nekroloog.

Aleksander Podrätshik ✠.

8. veebruaril uinus jäädavalt lühikese raske haiguse järele Pärnu õpetajaskonna tegevam liige, linna ühisrealgümnaasiumi õpetaja Aleksander Podrätshik. Ootamata kõigile rõõvis pea põletik parema koolimehe ta jõudude õitsvamas eas töölt, mida ta nii armastas ja millele ta ihaldas pühendada terve oma tööjõu.

Võrdlemisi lühikest aega oli P. võimalus töötada koolipõllul, kuid sellegi aja jooksul suutis ta täielikult võita nii ametivendade kui õpilaste lugupidamise. 12. veebruaril sängitati ta põrm suurearvulise rahvahulga saatel mullapõue Pärnu apostliku kiriku surnuaiale. Ametivennad, õpilased, ühingud ja t. tuletasid kadunut meelde kui alati lahket, vastutulelikku, usaldusväärilist õpetajat, sõpra, kaasvõitlejat, kelle tulevik äratas lootusi.

Kadunu elukäik on lühidalt järgmine.

Sündis 3. mail 1888 Konguta vallas Tartumaal, kus ta isa vallakooli õpe-

tajaks oli. Alghariduse sai ta Tartu Jüri kiriku koolis, keskkhariduse Riia vaimulik seminaris, mille kursuse ta 1910. a. lõpetas. Selle järele astus ta Varsavi ülikooli, eriaineks valides ajalugu. Tolleaegse haridusministri Kasso võitlus ülikoolide vastu ei jätnud ka P. puutumata. Juba järgmisel aastal peab ta oma poliitiliste vaadete pärast ülikoolist lahkuma ja saab võimaluse oma haridust jätkata alles 1913. a. Varsavi ülikooli evakueerimise järele asus P. Tartusse, kus ta ülikooli kursuse 1918. a. veebruaris lõpetas. Ülikooli lõpetamise järele avaldas ta nende ridade kirjutajale soovi Pärnus teenida õpetajana. See oli okkupatsiooni ajal, kus Saksa käsi Eesti koolide vastu oli välja sirutatud, kohutavamalt Pärnus kui ehk kusagil mujal Eestis. Siin teatati Sakste poolt avalikult, et Pärnus Eesti keskkoolide järele tarvidust ei olevat; ühes sellega jäeti terve rida keskkooli õpetajaid ametisse kinnitamata, nende hulgas ka P. Alles novembri keskel, kui Saksa sõjavägi lahkumas,

võis Pärnu Eesti Kooliseltsi realgümnaasium (praegune linna ühisrealgümnaasium) oma tegevust alata. Ta õpetajate hulgas äratas tähelepanu uus õpilajõud P., kes enesega kaasa tõi värskest ja elu kooli ja ametivendade hulka. Kadunule algas siin raske ennastalgav töö nii koolis kui väljaspool kooli. Kuhu töömeest tarvis, sinna kutsuti P. Töö koolis, õpetajate ühingus, õpetajate liidus, linna- ja maakonna haridusnõukogudes, linna volikogus, Maapäeval jne! Oli aeg kus nädalas ainult koosolekuta päeva ei olnud. Kaua ei võinud sarnasele töökoormale vastu panna küll muudu tugev spordimehe tervis. Juba läinud õpiaasta lõpul äratas kadunu kahvatu välimus ametivendade tähelepanu. Soovitati puhkust. Puhkuse asemel võttis aga kadunu vastu õpetajate suvekursustel loengud üldisest ajaloost. Siin hakkas juba tervis üleliigse töökoorma vastu protesteerima — loengud jäid lõpule viimata.

Mitte pedagoogilised kogemused ja vilumus ei olnud see, mis temast lugu pidama sundis, vaid hoolas töö, mida ta tegi huvi ja armastusega ja tema idealistlik, puhas iseloom. Mitte ametnik ei olnud ta oma töö alal, vaid loov jõud. Oma haruldaselt heade annete ja piiramatult huvi tõttu oma õpiaine vastu oskas ta alati äratada õpilastes huvi ja leida teid, kuidas neid rakendada iseiseisvale tööle.

Tihti võis tähele panna, kuidas õpilased tema poole pöörasid palvega abiks olla mitmesuguste küsimuste selgitamisel. Õpilaste tarvis leidis tal alati aega, nende organisatsioones oli ta alati soovitatav külaline.

Läbikäimises oma ametivendadega oli ta alati vastutulelik, kaasakiskuv, sõbralik, mitte ilma humoorita. Paremat seltsimeest on raske ette kujutada, — sarnast arvamist olen mitme ametivenna suust kuulnud. Õpetajad peavad olema ühine perekond, ühine moraalne jõud; selle mõtte teostamiseks püüdis ta leida võimalikke teid. Ühistel Pärnu

õpetajaskonna omavahelistel koosviibimiste õhtutel ei puudunud P. millalgi. Kadunu oli suur spordiarmastaja. Veel üliõpilase põlves lõpetas ta Tartus õpiringkonna poolt korraldatud võimlemise õpetajate ettevalmistamise kursused (n. n. Rutski kursused) ja omandas võimlemise õpetaja kutse. Teda võis näha suuskamas, uiskamas, suvel paadiga merel sõudmas jne. Uhtlasi oli ta õpetajate ringkonnas parem malemängija.

Oma poliitiliste vaadete poolest oli kadunu sotsialist. Sotsialistilise ilma vaate omandanud ta tema enese seletuse järele juba Riia vaimulikus seminaris, kus tol ajal sotsialismi piitsutamist õpiainena õpetatud. Sotsialistirevolutsionäärina võtab ta osa Eesti Maapäeva tööd.

Isiklikult tunnen kadunut ülikooli päevilt, kus teda tundma õppisin tõsisema ajaloolasena. Meid huvitasid ühised küsimused, ühendasid ühised vaated. Olin õnnelik, kui kadunu nõusolekut avaldas vastu võtta ajaloo tunnid koolis, mille juhatajaks ma olin; olin rahuldatud hiljem, kui selgus, et mu lootused P-st kui tublist õpilajõust mind mitte ei petnud.

Raske on lõök, mis õp. Podrätshiku surm on lõõnud Pärnu ühisrealgümnaasiumile, kuid kaotus on palju suurem, kui et teda ühe kooli seisukohalt võiks hinnata. Kaotanud on ühe oma lootustäratavamatest tegelastest kool, kaotanud on ühe ärksamatest kaasvõitlejatest õpetajaskond. —

Sa lähkusid, armas sõber, nii ootamata ruttu, et Su ametivennad Su surma sõnumit kuuldes jahmatates seisma jäid ja nende huuled sosistasid: On see võimalik?! Tõesti?! Meie lootused?!

Jah, Sa oled läinud, armas sõber, rahutu selle üle, kes teeb Su töö, kuid ole rahul — Su mälestus ei kustu Su sõprade ja ametivendade südames, ta virgutab neid samase hoole ja armastusega jätkama Su katkestatud tööd, nagu Sina seda tegid.

Maga rahus.

O. Malk.

Ilmus trükist:

Vaateõpetus ehk kodulugu I.

Johannes Kühneli

järele tõlkinud

Ketty Michelson-Silde.

LADU: Eesti Õpetajate Liidu büroos.

Tallinnas, Pikk tänav 54.

Kõnetraat 14-63.

Tähtis koolivalitsustele, õpetajatele ja haridustegelastele.

Asutava Kogu poolt 7. mail 1920. a. vastuvõetud

'Avalikkude algkoolide seadus'

ühes

Vabariigi Valitsuse poolt 17. sept. 1920. a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Hind 30 marka.

LADU Eesti Opetajate Liidu büroos

TALLINNAS, Pikk tänav 54.

Kõnetraat 1463.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI

„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1921. aastal

kahes osas :

1. Pool-kuukiri, mis ilmub iga kuu 15. ja 30. p. ja sisaldab lühemaid kirjutusi pedagoogilistest ja metoodilistest küsimustest, koolitöö ülevaateid Eestis ja välismaal, arvustusi koolikirjanduse alalt, organisatsioonide teateid ja haridusministeeriumi ametliku osa.

2. Teise osa moodustavad pikemad pedagoogilised ja metoodilised tööd, mis ilmuvad kaasannetena perioodilisele väljaandele üksikute raamatutena, kogusummas 24 trükipoognat. Neist ilmuvad käesoleval aastal:

1. Vaateõpetus (Kodulugu) II-tegelik osa.
2. Uuemad voolud kasvatusteaduses.
3. Töökool.
4. O' Shea, Aktiivsuse tähtsus kasvatuses.

„KASVATUSE“ tellimishind kuus on :

ühes kaasannetega — 60 marka; ilma kaasanneteta — 40 marka.

===== Üksik nummer 25 marka. =====

Endised aastakäigud : 1919. a. — 90 marka, 1920. a. — 360 marka.

Suurema hulga eksempl. tellijaile 30% hinnaalandust.

Aadress : Tallinn, Pikk tän. 54. „KASVATUS“

Telefon 14—63.

Eesti õpetajate Liidu Juhatus.